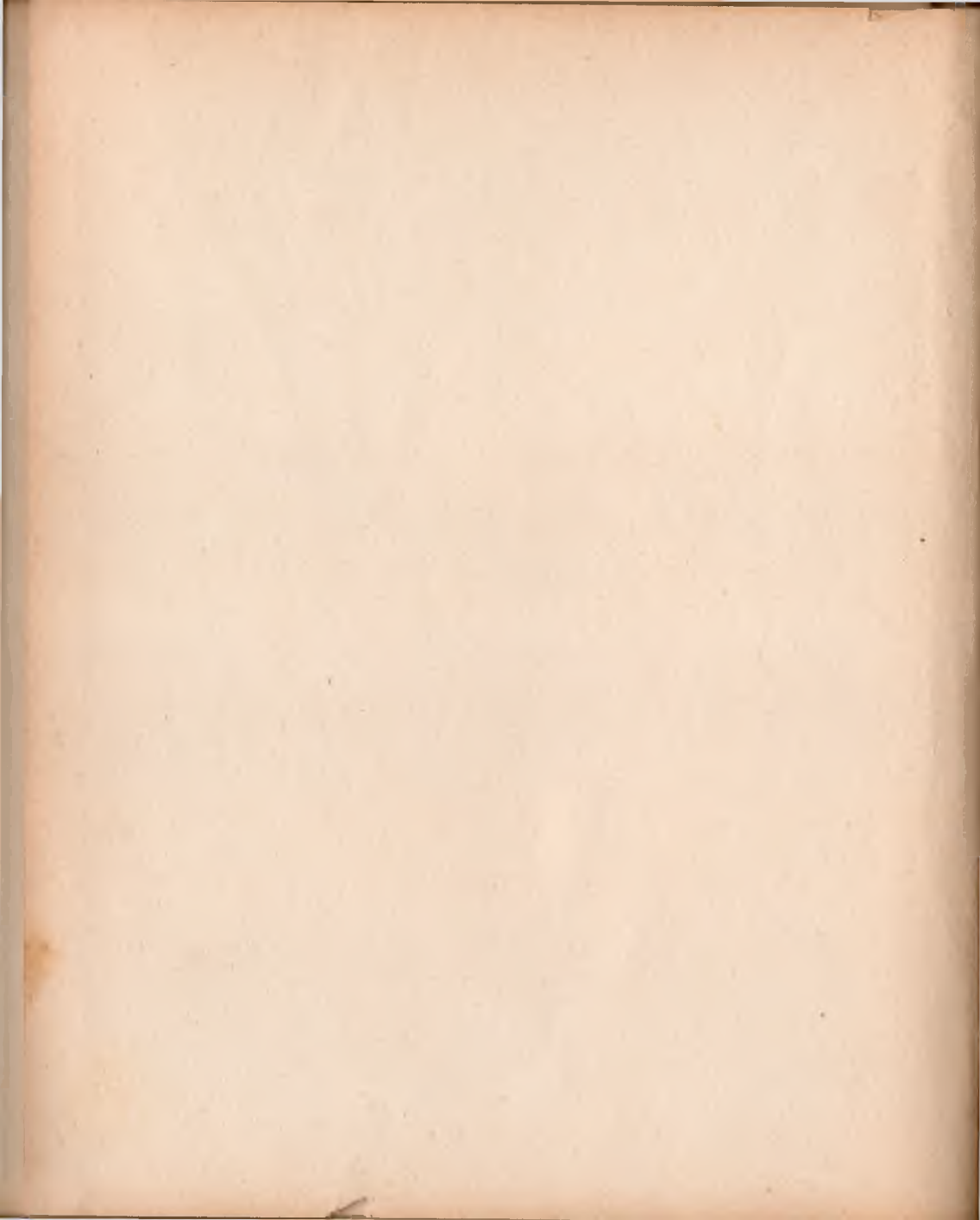
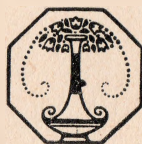

Priče
za
židovsku djecu

Priče za židovsku djecu

Priredio
Dr. Alfred Singer

1 9 2 4

Nakladom uprave Keren Kajemet LejIsrael

Tisak »Tipografije« d. d. u Zagrebu

Frieda Weissmann:

Kako je Adamu poklonjena vatra.

Prva sveta subota, koja je svijetlom obasjala svijet, prva subota, koja je čovjeka vidjela sretna poput djeteta, kao prijatelja i gospodara svega stvorenoga — ta se prva subota približavala svome kraju. Adam stajaše pognute glave pred vratima Edena, a pored njega Eva — oboje puni straha, svijesni grijeha i žalosni.

I dok su se prije u radosti i miru veselili krasotama Edena, bila je sad u njima tmina i strah. Negdje u daljini vidjeli su još sunce, no ono je već iščezlo njihovim pogledima. Nijedan ih tračak nije više stigao i grijao.

Zebli su. Jer kad su protiv zapovijedi Božje jeli s drveta usred vrta, otpala je s glave njihova duga kosa, koja ih je od glave do pete zaogrнула meko i toplo poput ogrtača, tako da su sad ostali goli. Uzalud su išli svakom drvetu i grmu moleći, da im dade od svoga lišća, e da bi se mogli nečim zaogrnuti. Svi su ih odbili i nitko se nije htio za njih zauzeti, jer se Bog na

njih srdio. Dok se konačno nije smilovala smokva i dala im toliko od svoga lišća, da su sebi mogli načiniti odijela.

Šušajući ogrnuo ih je plašt iz smokvinog lišća, a vjetar, što je duvao, tjerao ga je u vis, te je ledena jeza obuzela prognanike iz Edena.

Daleko, sve dalje vidjeli su sunčano svijetlo. Što će iz njih da bude u tami i studeni?

Zgurili su se jedan pored drugoga i sjeli na zemlju. — Kako je samo bila hladna i tvrda! Kao dva prosjaka sjedili su na hladnoj zemlji i mislili na miomiris, što je strujio iz trave u Eden, na meke, tople grude zemlje, što ih je Adam često milovao poput Evinih obraza.

Nagnuo se dublje: htio je da opipne svojim rukama ovu hladnu tvrdu zemlju. U rukama osjeti samo kamenje, pusto kamenje.

Pored sebe osjetio je Evu, kako se u strahu pred nepoznatom tminom sve čvršće stisla uz njega, kao da od njega očekuje zaštitu. Pri tome osjećao se i on vrlo osamljenim. — Vrt Eden zatvoren, sveta subota minula, svijetla i topline nestalo je . . . U očaju stisne grčevito ruke. Još uvijek, a da nije pravo ni znao, držao je u rukama kamenje i trljao ga je golemom svojom snagom. Morao je nekako da daje izražaja svome čemeru, a stenjati nije smio, jer bi se inače žena uz njega još više bojala. Lamao je rukama, jer to nije

mogla da vidi Eva u mraku. Lamao je rukama, u kojima je bilo kamenje, što no se međusobno trljaše, u tihoj molitvi za svijetlom.

I gle! Najednom skoči iskra između kamenja; svijetli se trag pojavio i nestao . . . I još jedna — pa opet jedna — sve iznova kad je kamenje trljao, pojavi se svijetlo.

Oj! Svijetlo! I neopisivo je veselje bljesnulo iz očiju i odjeknulo s usana muža.

Trljao je — kresao je — iskre su frcale naokolo, plesale, svijetlile i konačno jedna skoči na suhu granu. I za čas plamtilo je drvo.

Nedaleko odavde ležalo je još mnogo lišća i drva, jer vode Edena nisu napajale siromaštvo ovoga tla.

Brzo, dok je još plamen tinjao, skupili su sve; zatim je Adam sasuo na ovu hrpu kišu iskrica, tako da se razbuktila svijetla vatra.

Pred vatrom su čučali prvi ljudi i gledali plaćući od zahvalnosti, u crveno svijetlo. Nепrestano su vukli granje, da se vatra ne bi ugasila, grijali su se i veselo gledahu jedan drugome u oči, jer se ondje zrcalio odsjev vatre.

Potišteni od krivice, prognani iz svijetla i topline u noć i studen, osjećali su, kad im bje darovana vatra u dubokoj zahvalnosti, da ipak nad njima bdije milosrdje oca.

Frieda Weissmann:

Pastir Mojsije.

Mojsije pasao je stado svoga tasta Jetra. Nadaleko prostrla se pred njim zelena livada, nikakav glas iz ljudskog grla nije smetao velebni mir. I jer ga je spomen na njegov narod i želja, da ga oslobodi njegovih muka, potpuno ispunila, volio je samoću, koja ga je naučila da se bavi svojom nutrinom.

Ali nikad nije stoga puštao s vida povjerene mu životinje. Tražio je za njih najljepše pašnjake i nije sustao, dok nije za njih našao sočnu travu, sunčani sjaj, miomirisni hlad i hladan napoj. Pod okriljem ljubavi uspijeva sve, što je stvoreno, ona je pravi životni dah. Životinje su osjećale zaštitu svoga pastira, i skakale bi k njemu, da mu ližu ruke. I dogodi se jedne večeri pri povratku, da je uzmanjkalo jedno janje. To je Mojsije opazio tek kad su životinje išle, a najmanje skakutale pored majke. Ono, što je zaostalo, bilo je nestašno, te mu se dalo mnogo slobode, ali se ipak uvijek nakon svih izleta opet vratilo stadu. Gdje je

danas ostalo? I premda mu je Jetro savjetovao, da pričeka do slijedećeg jutra, jer se crna noć spustila na zemlju. Mojsije se odmah vratio da potraži izgubljeno janje. Kao da je osjećao strah napuštene životinje, koja još nikada nije u mraku ostala bez tople blizine majke. Sva ga je umornost minula u brizi za malom životinjom i neprestano ju je dozivao, da bi izgubila strah, kad čuje poznati glas.

Satovi su prošli u zaludnom traženju. Istom kad su se već zvijezde počele gasiti, prije zore rumene, našao ju je gdje spava pri jednom izvoru. Ležala je ispružena, kao da se nagnula nad vodom u velikoj žedji, a onda umorna od traženja, nakon što se napojila, zaspala. Oprezno pristupi Mojsija, podigne polagano životinju i odnese je na svojim plećima kući.

Vjerni pastir nije ni pomišljao na to, koliko je potrošio snage i truda, da nadje malu životinju, on je mislio samo na jedno:

»Trpila si od žedje, a ja nisam ni zamijetio«!

Zar bi jednoć mogao ijedan pastir, da većom ljubavi vodi stado Izraela . . . ?

Siegfried Abeles:

Opkoljeni grad.

U jednom gradu živio je jednoć dobar kralj, koji je morao s vojskom da podje u rat. Tada zamoli svoje prijatelje, da za vrijeme rata čuvaju grad i da sve urade, što bi inače morao da čini on.

Ali prijatelj, koji se svao Bileam, bio je zao čovjek i čarobnjak. Čim je kralj otišao, pozvao je sve ljude k sebi i rekao im:

»Vaš kralj pošao je u rat. Od sad ću ja vladati. Bit će vam bolje no ikad prije. Sve ću vas učiniti bogatima i srećnima«.

Govorio im je tako dugo i toliko im obećavao, da su ga izabrali kraljem.

Ali su se ipak bojali, da bi se stari kralj mogao povratiti sa svojim vojnicima i da bi ih mogao kazniti. Stoga podigne Bileam na istočnom i zapadnom dijelu grada visoke utvrde, dok je na sjeveru tekla velika rijeka. Na jugu sakupio je pomoću svoje čarobne snage mnoštvo zmija i štipavaca. Tako je grad sa svih strana bio

zatvoren i samo na jedna se vrata moglo ući i izaći iz grada.

Stanovnici grada doskora su spoznali, da su počinili veliku budalaštinu, kad su se iznevjerili svome starome dobrome kralju. Bileam ih gonjaše na težak rad i oduze im sve, što su imali. Kako li su čeznuli za prijašnjim kraljem! Ali se ipak ne usudiše da išta poduzmu protiv Bileama. Bojahu ga se radi njegova čarobnjaštva.

Kad se stari kralj pobjedonosno vratio iz rata, začudi se veoma, kad je vidio visoke utvrde. Pomišljao je u sebi:

»Moj je prijatelj Bileam vrlo mudar i oprezan čovjek. Htio je grad ovim utverdama zaštititi protiv neprijatelja, jer su svi vojnici bili sa mnom«.

Pred zatvorenim vratima poviče zatim:

»Otvorite! Ja sam, vaš kralj!«

Ali stražar nije htio otvoriti, jer mu je to Bileam zabranio.

Stari se kralj vrlo rasrdio na nevjerni grad, i počeo je s njime voditi rat. Ali jer je zid bio vrlo visok, a stanovnici grada lijevali kipuće ulje i čarobnjak bacao ogromno kamenje, poubijano je mnogo vojnika.

Slijedećeg dana htio je kralj da izvrši napadaj sa sjevera i naredi vojsci da čamcima predju preko rijeke. Kad

su bili nasred rijeke, čarobnjak Bileam učini te voda pro= dre u čamce. Čamci se izvrnuše, a vojnici se utopiše.

Nakon nekoliko dana pokušao je kralj ponovno da se približi tvrđji. Ovaj puta htjede prodrijeti s juga. Ali zmije i štipavci navališe na vojnike i opet ih je mnogo poumiralo.

Tada uvidi stari kralj, da grad ne može silom osvo= jiti. Sagradio je stoga za sebe i sve vojnike šatore. Nije htio nikoga da pusti u grad i nadao se, da radi toga ne će ljudi imati hrane u gradu, pa će onda protjerati Bileama, a njega opet priznati svojim kraljem.

Godine su prolazile. Tada dodje jednog dana u tabor mlad čovjek, brz i jak kao lav, vitak kao paoma i mu= driji no itko na svijetu. Kad je kralj čuo za stranca, dade ga pozvati k sebi u tabor i upita ga, tko je.

»Ja sam Moše, sin Amrama« odvrati mladi čovjek, »Jevrejin sam iz Micrajima«.

»Pa onda si morao teško raditi, bio si bijen i tlačen a ipak imaš tako kraljevski izgled!« reče začudjeno stari vladar.

»Ne«, odgovori Moše, »ja nisam nikad morao da vršim ropski posao. A moja su braća, i pored robo= vanja snažni ljudi.

Odgojen sam na dvoru Faraona kao kraljevski sin, ali nikad nisam bio ni veseo ni sretan, jer sam uvijek

mislio na siromašnu svoju braću. Jednom sam išao na polje i vidio sam kako jedan egipatski nadzornik teško zlostavlja jednog Jevrejina. Samilost s mojim siromašnim bratom natjera me, da udarim Egipćanina. Čim sam ga dodirnuo sruši se mrtav.

Slijedećeg dana vidio sam, kako se prepiru dva Jevrejina i kako jači bije slabijega.«

»Zašto tučeš brata svoga?« pitao sam.

»Tko te je izabrao sudijom?« odvrati porugljivo taj čovjek.

»Hoćeš li možda i mene da tako grozno daviš, kao jučer Egipćanina?«

I jer su oba ova Jevrejina otišla Faraonu, da me okleveću da sam bez razloga ubio Egipćana, morao sam pobjeći. A sad ne znam, kamo da podjem.

»Hoćeš li da ostaneš kod mene?« upita ga stari kralj.
»Na tvom jasnom pogledu vidim, da je sve istinito što govoriš. Bilo bi mi milo kad bi vazda imao uza se tako mudrog muža kao tebe.«

I tako je Moše ostao u taboru staroga kralja. Taj doskora umre i ostavi za sobom samo jednoga sinčića.

»Ne«, rekoše vojnici, »vodimo sad rat i hoćemo da dodjemo u naš rodni grad. Tad nam ne smije jedno dijete biti naš kralj. Birat ćemo najmudrijega i najjačega među nama«.

I izabraše Mošea svojim kraljem.

Odmah pobacaše svoje ogrtače na livadu, tako da je nastao mali humak, postaviše uz zvuk trubalja Mošea na taj prijesto i vikahu: »Bio nam kralj srećan.«

»Hoću da budem vaš kralj samo tako dugo« reče izabranik, »dok sinčić pokojnog kralja odraste i postane razborit. Tad neka on vlada. Sad ću prije svega nastojati da osvojim grad!«

»Živio naš kralj!« vikahu svi vojnici. »Hoćemo da se borimo! I kolikogod nas poginulo moramo da jurišem osvojimo zidine i da dođemo u naš rodni grad!«

»Ako koćete da me poslušate« odgovori Moše, »tad ćemo doći u grad bez ikakove borbe i bez proljevanja krvi. Da to postignemo ne trebate ništa drugo da radite no da uhvatite mnogo roda i da ih naučite hvatati životinje.«

Vojnici nisu doduše razumjeli čemu to služi, ali jer su znali da nitko od njih nije tako mudar kao Moše, išli su u šumu, na potok i k bari da love rode. Dostokora bio je u taboru znatan broj ovih ptica.

Nakon što su rode bile izvježbane, zapovjedi Moše da ih se pusti tri dana gladovati. Zatim ih dade odnijeti onamo, gdje je grad bio zaštićen od napadaja zmijama i štipavcima. Puštali su rode i doskora su gladne ptice proždírale zmije i štipavce.

Kad to vojnici vidješe klicahu oduševljeno, a i stanovnici grada radovahu se, da zao čarobnjak ne će dugo biti njihovim vladarom.

Vojnici udjoše mirno u grad, a da se ni skim nisu trebali boriti. Bileama nigdje nisu mogli naći. Upotrijebio je svoju čarobnjačku moć da pobjegne.

Sad, kad je Moše bio kralj grada, bilo je ljudima mnogo bolje nego prije, jer Moše bijaše pravedan i dobrotiv te je svakome pomogao, koji je u njega pomoći tražio.

Kad je nakon mnogih godina odrasao sin staroga kralja, Moše odluči da otputuje, premda su ga ljudi molili da kod njih ostane. Ali i mladi kralj vladao je mudro i pametno, jer ga je Moše sam odgojio.

Frieda Weissmann:

Solomun i starica.

Bijaše to u doba, kad je kralj Solomun bio teško iskušán. On morade ostaviti sve svoje blago. Samotan i lišen svega u vlastitoj svojoj zemiji morao je prosjačiti od kuće do kuće, kucati na vratima i skrušeno moliti komadić hljeba da utaži glad.

Iz sjaja i raskoši bi survan nenadano u tešku nevolju tako, da je dane sjaja i veličine preko noći zamijenila najveća nevolja.

Nijedan od njegovih kraljevskih prijatelja nije se mogao prije s njime natjecati. Veličanstvena djela, kakovih dotle nije nitko stvarao, nastala su za njegova vladanja! Hram, gradjen prema osnovama njegova oca Davida, visok i veličanstven u svojoj ljepoti. Sagrađena bi i njegova vlastita palača, još skupocjenija od kuće Gospodnje, mnogogodišnji rad umjetnika=graditelja, koji dodjoše iz dalekih zemalja.

U ono vrijeme, kad je Solomun dao graditi palaču uze u službu crna Šamira, da mu lomi kamenje, a i

velikoga ali zla duha Asmodaja dade dovesti i prinudi ga da mu služi.

Ali Asmodaj nije htio da bude kraljev sluga, već je nastojao, da se riješi nemila jarma i osveti Solomunu.

Jednoga se dana šetao kralj u gaju pokraj svoje palače. Kako je volio da i vrijeme odmaranja iskoristi, to si dade dovesti Asmodaja, da se s njime porazgovori. Asmodaj dodje i doskora se raspreo živahan razgovor izmedju njega i kralja. Solomun mogao je reći što god je htio, Asmodaj mu je uvijek protuslovio. On bijaše tako tvrdoglav i drzovit, da je time kralja silno uznemirio. U svojoj uzrujanosti Solomun posve bezsvijesno poče igrati sa skupocijenim prstenom, u kome je bilo urezano pravo ime Božje i koji mu je podavao moć nad svim stvorovima. Najprije ga je počeo vrtiti na prstu, onda ga je pomicao gore i dole, a napokon, kad ga je Asmodaj, koji je sve to pozorno pratio, još većma razdražio, skinu ga posvema s prsta.

To je zloduh jedva dočekao. Kako je kralj naime lako držao prsten samo izmedju dva prsta, prignu se nenadano Asmodaj te kao nehوتيčno nespretnim zamahom izbije kralju dragocjenost iz ruke, munjevitom brzinom zgrabi kotrljajući prsten i nestane u času.

Zatim pohiti k moru i baci ga u nj. Tako mišljaše, da je za uvijek oduzeo kralju najveću moć.

Solomun bijaše potpuno shrvan i obuze ga očaj. Osjećao se siromašnim i malenim, a svoje zapovijedi davaše tako bojažljivo, da se nitko na njih nije ni obazirao.

To bijaše za nj jasan znak, da je zaista izgubio svu moć. I kad je čuo, da na njegovu prijestolu već sjedi drugi, da taj vlada zemljom, i da se njemu narod pokorava, znao je, da je zloduh Asmodaj zapremio njegovo mjesto, da mu se ruga i da mu se osvećuje.

Što mu preostade? Krišom pobježe iz dvora, jer bi ga inače zloduh uhvatio i dao strpati u tamnicu.

Rastužen u srcu, nastavi put, a da nije znao, kako će živjeti. Dadoše mu milostinju, kad je prosjačevići stajao pred vratima. Premda je ljude uvjeravao, da je on Solomun, njihov kralj — ne povjеровahu mu ljudi, jer ga je nužda preobrazila. A osim toga mišljahu svi:

»Ta Solomun sjedi u svojoj palači u Jeruzalimu, traži od nas poreza, a mi ga moramo slušati«.

Asmodaj je naime poprimio Solomunov lik i nitko nije opazio varke.

Tako dodje Solomun jednoga dana na svome putu nekom bogatom čovjeku.

»Često jeo si ti za mojim stolom; smiluj se sada i daj mi nešto, da se putem prehranim«.

»Tko si ti«, odvrati bogataš, »kada smiješ ustvrditi, da sam se ja toliko ponizio i ikada bio tvojim gostom?«

Kod ovih ponosnih riječi žestoko zakuca Solomunovo srco i on reče tihim glasom:

»Ne prepoznaješ li me? Ja sam Kralj Solomun«.

Na to bogataš prasne u smijeh.

»Ti si Solomun? Reci ded, gdje su tvoja bogata odijela, gdje ti je tvoja sjajna pratnja — zašto ideš sam i siromašan svijetom, a tko je onaj, koji iz Jeru= zalima vlada pukom?«

I Solomun poče da pripovijeda, što mu se desilo. Bogataša je zabavljalo da pokaže drugome svoje obilje pa stoga dade donijeti sjajan ručak.

Ali svaki zalogaj ogorčio je gostoprimac gladnome kralju.

»Ako si doista kralj, onda mora da se još sjećaš sjajnih svečanosti, što smo ih slavili kod posvete hrama?« Solomun kimnu.

Bogataš doda mu pladnjeve i pehar.

»Kako su svi prijateljski knezovi poslali svoje poslanike da te počaste?«

Opet kimnu Solomun, opet nudjaše ga kućedomaćin da jede i pije.

»Kako je vino teklo potocima, kako su te svi hvalili i slavili?«

Solomonovo se lice grčevito trzalo.

»Pa kad si posvećivao svoju palaču — sjećaš li se još, znaš li još, kako su žene plesale?«

»I kako je došla kraljica od Sabe da licem u lice upozna najmudrijega vladara?«

Na to ustane Solomun i ode bez hvale za gorku milostinju bogataševu.

Putovaše smućenih misli, koje se ne mogahu otkinuti od uspomene kako bogat i sjajan bijaše njegov život! A sad, kako siromašan i tmuran!

Što je doživio u kući gavana oduze mu smjelost da opet prosjačeći pokucava na vratima. Putovaše dok se nije spustila noć. A kad se smračilo, odvuče se umoran i žalostan do hrpe suhoga lišća, što ga je vjetar skupio na okrajku šume.

Drugoga jutra probudi se pun čemera, jer se dosjeti, kolika ga opet čekaju poniženja. Kolikogod je dugo mogao, klonio se ljudi, jer ih se bojao. Ali napokon mučila ga je glad toliko, da je morao misliti na to, kako će sebi pribaviti komadić hljeba.

U to mu dodje u susret neki čovjek, bijedno odjeven sa tovarom na ledjima. Jer mu je lice bilo prijatno, usudi se Solomun da ga oslovi.

Kad je stranac začuo, da pred njim stoji gladan čovjek, kome može pomoći, reče sdačno:

»U mene imade samo lonac kupusa za ručak. Ako ti je s voljom da budeš mojim gostom, rado ću dijeliti s tobom.«

Zajedno odoše njegovoj kući, siedoše za stol i počеше jesti.

Solomun osjećaše se kod siromaha, koji ga je tako prijazno primio, vrlo voljko. Jer ga taj čovjek nije ništa pitao i samo nastojao oko toga, da mu gost bude sit, uveća se Solomunova odvažnost, te je opet morao da govori o onome, što mu ispunjavaše srce.

I pripovijedaše o nesreći, što ga snašla, o moći i vlasti, što mu oduzeše i da ljudi ne će da mu vjeruju, kad im o sebi priča istinu.

»Ja ti vjerujem!« reče siromah, a u očima njegovim bijaše toliko povjerenja, da je Solomunu srce olakšalo.

»Ja vjerujem i to, da će te Gospod nakon ovake kušnje opet postaviti na tvoje prijašnje mjesto.«

»Od srca ti hvala za te riječi« odvrati Solomun, »hvala ti i za gostoprimstvo.«

Stisne mu ruku i ode utješén svojim putem. Od ono malo sirotinje, što bijaše njegovom svojinom, metnuo je siromah još Solomunu bez njegova znanja nešto hrane za put u zavežljaj i tako je Solomun barem neko vrijeme mogao da vedrije nastavi put.

Iz Jeruzalima bio je krenuo prema zapadu i bilo mu je kao da će mu s mora doći spas. I baš do morske obale dostajala mu je hrana. Ali kad je začuo šum valova i vidio kako se lome uz obalu, izgubi pred tom veličanstvenom slikom svu nadu i povjerenje. Njegovo siromaštvo počelo ga je iznova tištiti i sa zebnjom mislio je na to, da će opet morati, ma koliko teško mu palo, prosjačiti svaki zalogaj hljeba, koji mu je potreban za život.

U tom mu pridje zgrbljena starica.

»Zašto si tako žalostan«? zapita ga.

Već tako dugo nije se nitko brinuo, da li je bio veseo ili nujan, da je Solomuna kod toga pitanja obuzelo čudjenje i ganuće.

»Majčice« odvrati, »da ti znaš kako je velika moja tuga!«

»A ne bi li ja mogla da ti pomognem u tvojoj tuzi?«

»To me za cijelog mog života nitko nije pitao«.

»Al, odgovaraj sad, gdje te ja pitam«.

I Solomun poče da pripovijeda. Pripovijedaše sveudilj i nije ni opazio, da su zajedno ušli u neku kućicu, da je sjeo uz priprost stol i da je starica u punom poslu hodala amo-tamo.

»Gle, i sama sam je dobila na poklon«, reče pokazavši mu srebrnu ribu, »sad ću je rastvoriti i prirediti, da mi ne odeš bez okrepe iz kuće.«

Neko je vrijeme bila starica tiha kod svoga posla — ali najednom vrisne. Drhćućim rukama tražila je nešto u unutrašnjosti ribe. Ono što je htela uloviti, neprestano joj se izmicalo. Ali napokon ga dohvati.

Kolikogod je brzo mogla dotrči do stola i pokaže Solomunu predmet divnoga sjaja.

»Moj prsten«! viknu kralj, skoči i uzme prsten. Na= takne ga na prst i u taj čas obasu svijetlo cijelu kolibu. U jedan mah bijaše mu povraćeno sve veličanstvo i sva ljepota. Staricu spopade drhtanje pred njegovom veličinom.

»Solomune! kralju Solomune!« šaputala je i nakloni se duboko. Solomun je pridigne i prihvati o naboranu ruku.

»Nikada te ne ću zaboraviti« bijahu mu oproštajne riječi »jer ti si mi opet poklonila život.«

Siegfried Abeles :

Tamovo putovanje.

Roditelji i njihova četiri sina sjedili su već pri bijelo prostrtome stolu, na čijoj je sredini stajala sederska zdjela.

»Moramo još malo da čekamo«, reče otac. »Sreo sam u hramu siromašnoga staroga, stranoga čovjeka, kojega sam pozvao sederu«.

U taj čas otvoriše se vrata i stranac udje srdačnim pozdravom. Kako li se začudiše majka i djeca nad stasitim strancem i njegovom dugom, lijepom i bijelom bradom.

Stranac sjedne k stolu i doskora je otac počeo da čita hagađu.

Haham, koji je već bio velik, kao odrasao čovjek i vrlo pametan, pratio je čitanje. I Raša bijaše već dosta velik, da bi mogao biti pametan, ali je bio nevaljan dječak. Iznenada zatvori svoju hagađu i poviče: »Već mi je dosta toga dosadnoga čitanja! Htio bih već da jedem!«

Najmanji, komu još nebijaše šest godina, nije ništa razumio o svemu tome, što je danas vidio i čuo. Sjedio je mirno pred svojom hagadom, iz koje još nije znao čitati te je neprestano sisao svoj prst.

I desetgodišnji Tam je mirno sjedio ali nije čitao, jer ne mogaše da skine pogleda sa stranca. Neprestano je morao da gleda u njegove lijepe jasne oči, neprestano je morao da posmatra njegovu sjajnu, bijelu bradu.

Kasnije za vrijeme večere i nakon drugog dijela sedera, pričao je otac djeci još mnogo o čudesima izlaska iz Egipta. Ali još više i mnogo lijepše pripovijedao je stranac. Bio je i u Erec Izraelu, zemlji naših otaca, i pričao, kako je ondje lijepo. Vrlo je mnogo pričao o dogodjajima iz dobe proroka Elije.

Haham je stavljao mnoga pametna pitanja, a Raša, reče: »Što me se tiču ove starine!« I bez poštenog pozdrava ode da spava.

Najmanji je već davno zaspao kod stola i majka ga je morala odnijeti u njegov krevet. Tam pako, koji takodjer još nije bio velik, ostao je tako dugo budan, dok je stranac bio u sobi.

Kad je ležao u svome krevetu, nije mogao Tam zaspati.

»Kako lijepo mora da je u zemlji otaca« mislio je Tam. »Sutra ću poći u Erec Izrael«.

»Ali ne mogu onamo poći«, mislio je čas poslije, »ta ja ni neznam, gdje je naša zemlja«.

I kad je dječak konačno zaspao, vidio je u snu plamena kola, s upregnutim vatrenim konjima, koja su vozila u nebo.

Najednom su zastala kola visoko u uzduhu i čovjek koji je u njima sjedio, uspravi se.

Bio je to onaj strani, stari čovjek. Taj se u snu dječaku pričinio još mnogo većim i ljepšim.

»Ti bi u zemlju naših otaca, mali Tame?« reče starac, »Podji samo i neboj se ništa! Hoću da te vodim s mnogim čudesima, a da me ti ne ćeš vidjeti i pokazat ću ti mnogo lijepoga. Što ne ćeš moći sam da vidiš, o tome ćeš čuti«.

Zatim su kola brzo poletjela prema nebu, tako da ih je Tam doskora izgubio iz vida.

Kad se dječak u rano jutro probudio, brzo se obukao da podje starome čovjeku, o kome je tako čudnovate stvari sanjao. Na dvorištu. kroz koje je morao da prodje, zakukuriče pijetao.

»Zašto si danas već tako rano budan mali Tame?« upita ga začudjeno pijetao. »Kamo hoćeš poći«?

»U Erec Izrael!« odgovori odvažno Tam«. Ali najprije ću poći onom starom, stranom čovjeku, koji je

jučer kod nas bio na sederu. Moram da ga pitam, gdje je naša zemlja«.

»Znaš li gdje stanuje?« upitao ga je gospodin Kikiriki.

»Ne, rekao je samo, da stanuje preko blagdana kod jedne siromašne udovice. Poći ću svim sirotim udovicama našega grada i tražit ću ga«.

»Zašto radije mene ne pitaš?« reče nešto povrijedjeno pijetao, »Ja, koji imam pamet, da razlikujem dan i noć, sigurno ću i tako nešto znati!«

»Molim te dragi pijetle, reci mi, gdje je naša zemlja«,

»Vidiš li ondje veliku vatrenu kuglju, sunce, sred jutarnjeg rumenila? Tamo je istok. Onom kraju obraća se tvoj otac kad se moli. Tamo leži Jeruzalem! Ali to je vrlo, vrlo daleko. Moraš sobom ponjeti nešto jela, da ne ogladniš«.

Tad se Tam povrati u kuću, uze malu vreću, stavi u nju macot i nešto oraha, prebaci vreću na leđa i zaputi se iz grada.

Pješačio je neprestano smjerom, u kojem je vidio sunce. I čudnovato! Kad je načinio jedan korak, odmah je došao naprijed sa dvadeset koračaja, jer mu je put sa svim njegovim drvećem i kućama došao u susret i letio ispod njegovih nogu. Duskora se nalazio dječak u tije= snoj dolini koja je bila sa tri strane zatvorena brego= vima. Bregovi su stajali mirno i nisu mu htjeli doći

ususret. Tam pogleda prema nebu, da vidi gdje stoji sunce. Opazio je, da se sunce više uspelo i da sad stoji u drugom smjeru no prije. U taj čas nije više znao, gdje je istok. Stajao je a da nije znao, što da počne, kad ugleda golubicu.

»Draga golubice«, reče, »možeš li mi reći, kako ću doći u Erec Izrael!«

»To je vrlo daleko!« odgovori golubica. »Nisam još nikad ondje bila, ali dobro znam, gdje je ta zemlja. Potječem od one golubice, što ju je Noa pustio iz svoga kovčega. Svagdje je još bila voda i siromašna je golubica bila od mnogog letenja umorna, tako da je skoro pala u vodu. Tad spazi brdo Cijon. To je već vrlo nisko brdo. Al ipak ga voda nije taknula i na njemu rasla je krasna maslina, na kojoj se mogla odmoriti. Od toga drveta otkinula je list, što ga je donijela Noi.

Tko hoće onamo, mora da prijedje visoko gorje. Tada dolazi široko more, preko kojeg još nikad nisam letjela.«

»No, pa onda ću se penjati preko gorja!« reče odvažno Tam i htio je da podje dalje.

»Za to si puno premalen i preslab«, odvrati mu golubica. »Hoću da ti pomognem! Sjedni, odmaraj se malo i jedi. Duskora ću opet doći.«

Golubica je brzo odletjela i dok je Tam jeo i malo u travi spavao, već se ona vratila. U kljunu nosila je crva, koji se vrlo svijetlio.

»To je crv Šamir«, reče, »koji postoji tako dugo kao svijet. Što se snjime dodirne, to on raskomada. Kralj Solomun dao je s njime komadati kamenje, s kojim se gradio hram.«

Tam uzeo je crva Šamira, držao ga je pred sobom i odmah se brijeg rastvorio tako široko i visoko, da je jedan dječak mogao lako ući. Tam udje kroz ovaj otvor i podje sve dalje kroz brijeg. A pošto se crv svijetlio, nije bilo tamno u tom vrlo dugom hodniku.

Kad je Tam konačno izišao iz brijega, dočekala ga je već golubica.

»Daj mi opet crva Šamira« reče. »Moram ga vratiti na njegovo skrovište. Ne smijem nikome reći, gdje se nalazi.«

Zatim uze crva i odleti s njime.

Tam se zatim ogledavao i opazi pred sobom široko more.

Kako li će prijeći preko ove nepregledne vode?

Iznenada dopliva prema njemu velika riba, koja je bila tako velika kao kuća, a u njezinim raljama bilo je toliko mjesta kao u jednoj sobi.

Tam se vrlo uplaši i već je htio pobjeći, kad po-
vikne riba:

»Ne boj, se, mali Tame! Moj je djed doduše progutao
proroka Jonu, ali od onog vremena imamo mi kitovi
tako usko ždrijelo, da nemožemo više progutati čovjeka.
A tebe tako volim, da ti ne ću ništa na žao učiniti.«

»Tad mi reci, dragi kite,« molio je Tam, »kako ću
doći u Erec Israel.«

»To je sad vrlo teško« odgovori velika riba. »Na
daleko i široko nisam vidila ladju. Naravno da bih te
sama mogla odnijeti u Erec Israel, ali moram prije
tražiti dozvolu našega kralja.«

Zatim brzo nestane u vodi i odpliva do dna mora,
Tamo je ležala riba Leviatan, koja je tako velika, da
se njezinim tijelom može obaviti sva zemlja.

Tam nije morao dugo da čeka na morskoj obali,
jer se kit doskora povratio. Na ledjima ležao mu je
sag. Taj je bio sasvim suh, premda je došao iz vode.

»Smijem te, dragi Tame, odnijeti u Erec Israel,« reče
kit. »Sjedni na moja ledja i zaogrni se ovim sagom.
Na moru duvaju jaki vjetrovi. A inače bi postao
mokar i od talasa.«

Mali se dječak još uvijek bojavao pred velikim kitom,
ali htio je da podje u Erec Israel i stoga se popeo
polagano ali bojažljivo na ledja goleme životinje.

»Oh, kako li je divno satkan!« poviče začudjen, kad se zaogrnuo sagom. »Tako lijepih boja još nisam vidio!«

»Ne znaš li,« reče kit »da je kralj Solomun posjedovao sag, pedeset milja dug i pedeset širok, na kojemu su on i njegovi vojnici često letjeli preko svih zemalja. Kad je umro kralj Solomun, ukrao je jedan od njegovih sluga sag i odletio s njime. Ali on nije znao da barata s čudotvornim sagom i zato je zajedno sa sagom pao u more i utopio se. Sag sada pripada Leviatanu, kralju riba, koji je dao komad odkinuti i tebi poslati. Tim komadom smiješ jedamput preletjeti vašu zemlju, da je pogledaš.«

Tam se radovao, što je u tom tkivu tako odlično izgledao i da je ogromna riba njime strelimice letjela preko mora.

»Tako sad si na cilju,« reče kit.

Tam podje, još uvijek ogrnut sagom, na kopno. Kit samo još povikne: »Mir s tobom,« a zatim nesta u moru.

Znatiželjno obazirao se dječak.

Tad spazi u daljini neke žene, koje su imale lica zastrta velima. I nekoliko muževa opazi. Imali su tamna lica i nosili su umjesto kapa šarene marame oko glave.

»To ne može da je naša zemlja!« mislio je mali Tam iznenađen. »Kad bih samo znao gdje je! Pokušat ću da li mi je kit rekao istinu o sagu.«

Stavio se na sag, koji se s njime odmah uzdigao u zrak. Nosio ga je u brzom lijetu kroz Erec Israel.

Tam gledao je prema zemlji i kad je ugledao stari, veliki, lijepi grad Jeruzalem, doviknuo mu je ovaj:

»Ovdje je tvoja zemlja. Tu su pokopani tvoji predji!«

I svako brdo, svaka dolina, velika rijeka Jordan, svaka mala riječica nešto su mu doviknuli jer svagdje su Jevreji jednom nešto veliko stvorili ili im se nešto čudno ondje dogodilo.

Malome se Tamu vrlo sviđjelo, da ga sva zemlja pozdravlja, ali mu je ipak bilo tjeskobno pri duši.

»Možda bi bilo bolje da hodam,« pomišljao je »možda bi mi se zemlja bolje dopala.«

Čim je to usebi rekao, spustio se sag i odnio je dječaka na vrlo lijepu livadu. Kad je na nju stupio, odmah odleti sag i nestane.

Livada je imala tako lijepu visoku travu i tako sjajno cvijeće, kakovo još nije vidio. Ugledao je velika polja sa žitom i prvi put vidio datulje i naranče na drvetu. Pčele su letjele sa cvijeta do cvijeta, a pored njega prošlo je stado krava i sve mu je dovikivalo:

»Ovdje je tvoja zemlja. Tvoja zemlja, gdje teče med i mlijeko!«

To se malom Tamu još bolje sviđjelo no lijet kroz zrak, ali je još uvijek bio malo žalostan.

U to je došao jedan seljak s kosom. Dva su ga dječaka pratila i sva trojica pjevali su hebrejsku pjesmu koju je Tam često pjevao sa svojim ocem. Njegove se oči zasvijetliše, jer je sad znao: »Doista sam u svojoj zemlji!«

Taj seljak, koji se zvao Jehuda, pozdravi srdačno maloga putnika i ovaj ostade kod njega. Tam je učio, radio i veselio se s njime.

U svojoj roditeljskoj kući nije mali Tam mogao da nauči hebrejski jezik, ali čim je došao u Erec Israel, bilo mu je kao da se u toj zemlji ne može da drugačije govori, nego hebrejski, i on je odmah lijepo i glatko govorio.

Ali i pametniji je postao. U zemlji, u kojoj je prije živio čuo je govoriti samo ljude, a rijetko kad i živo= tinje; ovdje mu je zborio svaki cvijet i svaki kamen. Pričali su mu mnoge stare i nove priče i mnoga je od njih segla čak do dane stvaranja svijeta.

Jednom je otišao seljak Jehuda s cijelom obitelji i Tam je ostao sam u kući. Sunce se tako veselo osmjehi= valo kroz prozor, polja s klasjem i cvijećem prijazno su ga pozdravljala, ptice tako lijepo pjevahu. I kad je Tam sve to vidio, nije više mogao da izdrži u sobi.

U veselom raspoloženju šetao se između velikih vino= grada i polja, na kojima se njihalo klasje. Kada opazi

u daljini mali odjel jevrejskih čuvara na konjima, oboružane puškama, šomrim, koji čuvaju polja Jevreja od napadaja i otimačine, najednom se sjeti, da je ostavio otvorena kućna vrata. To ga je vrlo zabrinulo, jer se bojao, da ne bi koji arapski lupež orobio kuću. |

Tam se okrene da se povrati, Na njegovo veliko zaprepaštenje opazi iznenada pred sobom velikog čovjeka s naboranim, lepršajućim odijelom, koji je bio tako velik kao toranj. Pošto odijelo nije sasvim pokrivalo noge vidio je Tam, da su to neizmjerne velike pijetlove noge.

»Kamo ćeš mali Tame?« upita div snažnim glasom.

»Kući,« odvrati uplašeni dječak.

Tad se div ružno nasmije.

»Ti misliš time kuću seljaka Jehude,« reče, »ali to nije tvoj dom! Znam vrlo dobro, da ne ćeš onamo, već da si se zaželio očinskoga doma. Ako hoćeš bacit ću te u uzduh, a ti ćeš čil i zdrav stići u kuću, gdje si se rodio. Moći ćeš još danas da vidiš svoje roditelje i braću.

»Ne, ne ću ništa od tebe,« uzvratu Tam, »jer sad znam, da si ti Asmodaj, kralj zlih duhova.«

»To je samo brbljanje rdjavih ljudi,« reče Asmodaj, »da smo mi zli duši. Ljudima, koje volimo, činimo samo dobro i pomažemo im, gdje samo možemo. Uzmi ova

zlatna zrnca i ponesi ih svome ocu. Kad ih bude zasa-
dio, rasti će zlatne jabuke, koje će imati zlatnih plodova,
kao drveće, što ga je nekoć sadio kralj Solomun.«

»Ne.« odgovori mališan, »od tebe ne ću ništa da
primim i ne ću tvoje usluge, ako mi ne dadeš čarobni
prsten, koji ima vlast nad tobom. Inače ne ću s tobom
ni da govorim, jer znam da mi možeš nešto na žao
učiniti, čim nešto od tebe primim.«

»O, ti si već postao vrlo pametan,« poviče ljutito
Asmodaj. »Ali s pametnima ne ću više da imadem
posla! Kad je mudri kralj, koji je kao prosjak morao
da prodje kroz svu zemlju, nakon tri godine našao
u trbuhu ribe čudotvorni prsten, vratio se k meni u dvor
dodirnuo me je prstenom i ja sam morao iščeznuti.
Prisilio me je da mu mnoge godine služim kao najniži
sluga! Ne, ne ću više ništa da znam o pametnima!.«

Ljutito prevuče velike ruke preko vinovih loza i ne-
stade. Koju je god lozu dodirnuo, njezino je lišće uvelo
a grozdovi postadoše tvrdi i navorani.

Dječak, koji je sav drhtao, žurno se vrati kući Jehude,

Kako li se iznova prepao, kad vidje, da se otrovna
zmija ovila o ključanicu.

Bojažljivo i oprezno približi se vratima. Tad se zmija
spusti s ključanice u jednu rupu. Tam sad je tek shvatio,
da je zmija samo htjela da čuva otvorenu kuću.

Kad je stupio u sobu, bilo mu je žao, da mu je šetnja u miomirisnom uzduhu bila samo tako kratka. Ali nije više otišao, već je samo otvorio prozor. Tad je sjeo i napisao pismo, jer je vrlo čeznuo za svojim roditeljima i braćom.

Čim je pismo zatvorio, dodje golupče i odnese ga. Letjelo je preko dalekoga mora i predalo kod visokog gorja pismo staroj prijateljici Tama, koja mu je nekoć donijela crva Šamira.

Otac i majka sjedili su skupa u žalosti, misleći, kamo je mogao nestati mili njihov sinčić, kad iznenada padne pismo kroz prozor.

Kako li se veselila obitelj, kad je doznala, da je Tam u Erec Israelu i da mu se ondje vrlo svidja.

Otac je poslao odmah seljaku Jehudi novac, da za njega kupi u Erec Israelu kućicu i polja, da i on uzmogne doći onamo.

Haham, Tamov najstariji brat, koji je bio vrlo pametan, reče: »Sad još ne idem u našu zemlju, ona pripada svim Jevrejima i zato ću nastojati, da svi Jevreji podju onamo.«

»I ja ne idem u Palestinu,« reče drugi brat, Raša, koji je bio rdjav čovjek, »što se mene tiče vaša zemlja. Meni je i ovdje vrlo dobro, a za druge Jevreje ne ću da se brinem.«

Treći je brat bio još tako malen, da još nije mogao da govori i da pita. Veselo je udarao dlanom o dlan kad je vidio, da se spremaju kovčezi i radovao se dalekome putu.

Silno je bilo veselje, kad je Tam ugledao svoje roditelje i maloga brata u Erec Israelu! Tam je odveo svoje u lijepu kućicu, što ju je za njih kupio seljak Jehuda. Ondje otvori otac mali sandučić, koji je nosio u ruci, a iz njega izleti lijepi pijetao, koji je nekoć svome prijatelju Tamu pokazao put u Erec Israel. Sjedne dječaku na ledja i poviče veselo »Kikeriki.«

Tam je živio sretno u svojoj porodici. Već nakon jedne godine došao je stariji brat Haham. Nije doveo sa sobom, kao što se nadao, sve Jevreje, ali je s njime ipak došlo sto mladih ljudi. Gradili su sebi kuće i novi grad prozvan je grad mudrosti. Nigdje ne žive ljudi sretnije no ondje.

O nevaljanom Raši nisu roditelji nikad mogli da nešto doznadu. Kadgod bi mu pisali, nije poslao odgovora, jer nije ništa htio da zna o svojoj obitelji u Erec Israelu. I mi nismo nikad ništa o njemu čuli, pa mu, ma da je rdjav čovjek, ipak želimo, da i njemu bude dobro.

Jakob Levy:

Ami i Ruhama.

I.

U nekom lučkom gradu življahu jednom muž i žena. Djece u njih ne bijaše. Muž, premda već starac, ipak je uvijek želio: »Ah da bi mi dragi Bog samo dao sina! Uzgojio bih ga za čestitoga čovjeka!«

Njegova žena reče: »Bog znade, da bih rado nosila djetesce na svojim rukama. Ali što da učinimo? Bog nam je uskratio blagoslov djece valjda zato, da bi ljubili i skrbili samo za djecu tuđjih ljudi. Izmirimo se sa sudbinom! Najbolje je da se pusti, što se ne može promijeniti.«

Dok su tako govorili, zakuca na vratima, a četir starca s dugim bijelim bradama, dugim kaputima i turbanima oko glave stupiše u sobu i jedan od njih reče: »Mi smo Jevreji bez hljeba i krova. Živjeli smo sretno pod našom lozom i smokvom u lijepoj Španiji. Tad su nas zli ljudi htjeli prisiliti da se odrekemo vjere otaca.

Stavili su nas pred izbor : »Ili ćete se odreći vjere vaših otaca i moliti se našem Bogu, ili ćete ostaviti zemlju bez ičesa!« Tada ostavismo sve: kuće, polja, vinograde i lijepu domovinu i predjosmo preko mora, ali ipak nismo odbacili vjeru naših otaca. Mnogo je hiljada pošlo s nama, jedni ovamo, drugi onamo. Sad dolazimo k vama da nam pomognete, dok ne nadjemo opet svoje mile, žene i djecu.«

Muž i žena najprije plakahu, kad su čuli za bijedu i nevolju svoje braće, a zatim bijahu veseli, što mogu pomoći i rekoše: »Ostanite kod nas, dok vam se ovdje svidja. Bog nas je obiljem blagoslovio; naša kuća neka bude vaša, naš hljeb neka bude vaš, a naša polja neka budu vaša polja. Ta mi nemamo djece, koja bi mogla iza naše smrti baštiniti naš imetak.« I tako su prognanici živili dugo vremena kod ovog bračnog para, koji ih je njegovao, kao svoje roditelje.

Jednoga dana rekoše bjegunci: »Došao je čas rastanka; doznali smo, gdje su nam obitelji i poći ćemo k njima. Neka vam Bog naplati za sve dobro što ste nama učinili. Vi sebi želite dijete. Uslišao Bog vašu molitvu i dao vam sina. I nadjenite mu ime **A m i**, jer ste »Mojemu narodu« izkazali ljubav«.

Taj se blagoslov svidio gostoprincima. Dali su starcima hrane i novaca za put, a ovi podjoše.

II.

Kako rekoše, tako se zbilo. U gostoljubivoj kući rodio se sin, kome su roditelji dali ime Ami.

Ami bijaše lijepo i pametno dijete. Kad ga je majka jednom držala na krilu. reče mu: »Ami, tvoji su zubi jedan podaleko od drugoga, ti ćeš jednom doći daleko u svijet. Ne zaboravi samo svoga oca i svoju majku!«

Ami odvrati: »Kako bih mogao da zaboravim Boga i svoje roditelje! Ne ću da idem u svijet, hoću uvijek da ostanem kod vas, jer ovdje imam sve što mi želi srce!«

Stari otac postao je učitelj Amijev i govorio njime o vječnom Bogu i siromašnome narodu Israelu, koji nikad ne napušta nebeskoga svoga oca; o velikim učiteljima i jakim muževima, koji su radi svoje vjere ginuli, o nevoljama. pod kojima su u taj čas trpili Jevreji. Mali je Ami pažljivo slušao i sve je zapamtio; naučio je čitati i razumijevati Svete knjige i doskora bijaše učeniji od svoga oca.

Stoga reče jedne večeri otac: »Sinko, ti više ne možeš ništa kod mene da naučiš. Podji već sutra k velikim učiteljima našega naroda i slušaj njihovu mudrost. Neka te Bog čuva na putu, kojim ćeš poći!« Tad položi ruke na glavu sina, blagoslovi i izljubi ga.

Ali iste je noći andjeo smrti harao po jevrejskim kućama. U ulicama vikala je svjetina: »Jevreji zaklali su kršćansko dijete i krv upotrijebili za macot. Pobjite ih i spalite ih sve!« Tad je započelo veliko ubijanje i pljačkanje u jevrejskoj ulici, u kojoj se razlijegao jauk bolan i tužan, da bi i kamen proplakao. No krvnici nisu imali smilovanja. Divljim bijesom navališe na slabe i nedužne Jevreje i pobiše muževe i žene, starce i djecu. Prodriješ i u kuću Amijevih roditelja. Noževima udariše na stare ljude i ne prestadoše, dok nije zamuknuo njihov jauk. Izmiješala se krv nedužnih i pokrila pod. Vatra gorućih kuća svijetlila je ubojicama kod krvavoga posla. Tražili su novaca i srebra i poniješe što god su našli. Kao nekim čudom izmakao je Ami njihovu bijesu. Onijemio je gledajući grozote i nije mogao da viče, pa ostade neopažen u krevetu. I tako je ostao na životu.

Kad su ubojice ostavili goruću sobu, bacio se Ami na svoje mrtve roditelje, poljupcima im brisaše obraze od krvi i gorko plakaše naričući:

»Oče! Majko!« Uhvatio je njihove ruke i htio s njima da umre. Međutim je zahvatio požar i sobu. Ami odlučio da se baci u plamen, kako bi u smrti bio združen s roditeljima. Tad začu kroz naricanje susjeda i praskanje plamena iz visine riječi: „Ako ćeš poći u vodu,

bit ću s tobom i bujica te ne će odnijeti. Budeš li išao kroz oganj ne ćeš izgorjeti, i plamen te ne će zahvatiti, jer ja sam tvoj Spasitelj!

III.

Tad se Ami osoví u svojoj boli. Kad je dan zarudio, bilo je naokolo sve tiho, i samo se sa garišta uzdizaše dim. U vrtu iskopa grob, spusti u nj roditelje i zastre ih zemljom. Zatim ih je oplakivao sjedeći na zemlji s razderanim odijelom.

Kad su kroz otvorena vrata jevrejske ulice ubojice i pljačkaši opet došli, nadjoše samo Amija na životu.

Rekoše: „Taj je Jevrejin samo nekim čudom preostao, neka s toga ostane na životu, ali samo u našoj vjeri!“ Ami se nije makao s mjesta.

Tad su strani ovi ljudi u krvavim odijelima počeli ljubazno da govore Amiju: Dodji, postani jedan od naših! Bog je prokleo tvoj narod, s toga je sve odnio vrag. Ali tebi će biti dobro, ako ćeš s nama kleknuti u crkvi«.

Tad im Ami čvrsto pogleda u lice i reče: »Govorili ste istinu. Ne ljudi, već samo djavli mogli su tako ubijati i paliti. Gledajte, još se kade žrtve vaše ljubavi! Ne ću od vas ni zla ni dobra. Ostavite me u miru!«

Zatim ga zgrabiše i silom odvukoše u crkvu, koja je stajala na obali duboke rijeke. Tamo ga bace na koljena, poškrope vodom i dadu mu drugo ime.

Crkva bijaše puna svijeta; zvona zvonjahu. Ami se silom istragne iz ruku svojih vodja, prokrči si pesnicama put kroz mnoštvo i pobježe iz crkve. Narod poleti za njim vičući: »Držite ga! Smrt nad njim!« No Ami se pred očima svojih progonitelja baci u vodu, želeći da umre kao Jevrejin.

Ali Ami nije potonuo. Jedan ga val zahvati i odnese ga munjevitom brzinom na daleko more. Ondje je plivao jedan čamac s veslima. Ami se u nj popne, pograbi vesla i odveze se u daljinu.

IV.

Drugoga dana pristao je čamac uz obalu. Ami stupio je na kopno, hodao je nekoliko sati i konačno je došao do nekakvoga brijega. Popeo se na nj i vidí na njegovu podnožju grad. Bio je to Jeruzolím. Ami se baci na zemlju i poljubi prah i kamenje, te proplače od veselja. Iza toga pošao je dalje i došao na jedno mjesto, gdje su Jevreji jadikovali i molili pred velikim kamenim zidom. Kraj tog zida naricanja, zadnjih ostataka hrama, oplakivao je on svoje dobre roditelje, ubijenu braću, sestre i razoreni hram.

Kad se spustila noć, podje s braćom u grad i ostane tamo. Počeo je opet da uči, sjedio je do nogu velikih učenjaka i doskora postade sam najveći rabi u Jeruzolimu.

Ami je češće išao na put, posjetio gotovo sve gradove, gdje su živjeli Jevreji i tješio svoju braću. Na grobu majke Rahele čuo je molbu: »Pomozi Bože mojoj djeci!« U Hebronu pošao je u pećinu Mahpelu i čuo je glas kao tužaljku jedne golubice: »Jao, Jao! Kako mi je žao moje djece, koja u tuđini pate!« I na brdo Nebo uspeo se Ami i vidio svu zemlju Israelovu i čuo s neba pitanje: »Kad će doći drugi Moše, koji će moju djecu opet dovesti u oslobođenu zemlju?«

Konačno je došao i na Karmel, vidio cijelu zemlju Israelovu, plavo more i snijegom pokriti Libanon. Tad mu pridje starac sa sijedom kosom i reče: »Ti ovdje boraviš, a tvoja braća uzdišu za spasiteljem. Hajde, podji na onu ladju, čeka na te. Evo ti novaca za put.«

Čovjek, koji mu je to rekao — bio je to Elija — dade mu dukat. Ami ga primi i podje do luke.

Na ladji našao je mnoge trgovce s robom i dragocjenostima. Hvalili su svoje stvari i veselili se velikom dobitku, koji će svojom robom steći u dalekom trgovačkom gradu i pitahu Amija: »A gdje je tvoja roba, ti sigurno trguješ s uzduhom i vodom?«

Ami odgovori: »Moja je roba skupocjenija od vaše. Nosim je sa sobom i nitko mi je ne može da otme.«

Nasmijali su se trgovci i rekoše: »Naravno, tvoje biserje ne može lupež ukrasti, jer ga nemaš.«

Tako su mu se rugali, a Ami je to mirno slušao. Kad je sunce tonulo u valovima, približavala se crna ladja. Oboružani gusari ostaviše svoju ladju i popeše se na ladju Amija i napadnuše sve putnike. Morali su im predati sav novac i svu robu i ostade im samo goli život. Ami nije ništa mogao izgubiti, jer nije ništa imao.

Iskricali su se u najbližem lučkom gradu i svaki je pošao svojim putem. Ami podje u sinagogu i držao je sabranoj općini govor. Ljudima se govor vrlo dopao i oni ga počastiše time, da su ga izabrali svojim rabinom.

Orobljeni trgovci došli su sad Amiju i molili njegovu pomoć. Ami im je uzvratilo zlo s dobrim. On im pri-bavi hljeba i odijela i reče: »Je li sad vidite, da je moja roba skupocjenija od vaše?«

V.

No kako je Jevrejima u tom gradu bilo dobro, ostavi ih Ami i podje u drugu zemlju.

Tamo su živila mnoga braća u najvećoj nevolji. Strašna kuga pokosila je hiljade ljudi. Tad rekoše zli ljudi: Toj kugi su Jevreji krivi, jer su otrovali sve bunare, da svi poumiremo.« I tu laž i klevetu povjerovaše i dobri ljudi. I tako se dogodi da su jadni nedužni Jevreji bili otjerani iz svojih kuća, ili su zatvoreni i poubijani.

Ami prisprije onamo baš u času, kad su veliko mnoštvo njegove braće i sestara vodili u zatvor. Bili su optuženi radi otrovanja bunara i čarobnjaštva. Rekoše im da će biti spaljeni, ako ne dokažu svoju nevinost,

Ami čuo je njihov plač i zazeblu ga u srcu. Glasno poviče jevrejskim jezikom: „Braćo pouzdajte se u Boga. Preko mene doći će vam pomoć!“ Oni su čuli njegove riječi i smirili su se. Ami im se pričinio kao odaslanik Božji, koji će ih izvesti iz zatvora.

Ami podje uzniku i reče: „Mi smo nedužni. Hoću da to pokažem pokusom vatrom i vodom.“ Tad su i Ami=a zatvorili u mračnu ćeliju. Sutra trebalo je s njime izvesti pokušaj. U tamnoj ćeliji nije Ami osjećao ni straha ni bojazni. Nije sklopio oka, već se bez prekida molio Ocu svih ljudi.

Iznenada se pojavi pred njim zmija sa sedam glava, koja je sipala vatru iz svojih ralja i siktala s dugim svojim jezicima. Tad se Ami u molitvi baci na koljena i jedna glava guje otpadne. I opet se Ami baci na koljena i otpade druga glava. Kolikogod je puta kleknuo svaki put bi otpala jedna glava guje dok konačno nije i tijelo guje palo. A Ami se nije više podigao sa tla, dok dan nije svanuo.

Kad je sunce visoko odskočilo, podigoše i onda zapališe na slobodnome trgu veliku lomaču. Na njoj

je trebalo spaliti Jevreje. Naokolo stajalo je mnoštvo znatiželjnih gledalaca, koji su se već veselili smrti omraženih Jevreja.

Jevreji nisu jadikovali, ni drhtali, jer su bili nedužni i nadali se Božjoj pomoći.

Tad dovedoše Amija u okovima. Tamničar reče: „Ti hoćeš da dokažeš, da Jevreji nisu čarobnjaci. Vjerovat ćemo to, ako Bog to potvrđuje. Stavi svoju ruku u onu vatru, ako će ostati pošteđena od vatre, tad ste nedužni. Ali ne viči i ne trzaj ruku, jer si inače izgubljen.“ Ami zasuče rukav, pruži ruku i držao je vrlo dugo u gorućoj vatri a da nije okom zatrepao.

»Izvuci Jevrejine ruku« poviče tamničar. Ami izvuče ruku a ona je bila bijela poput snijega, nimalo opaljena i začadjena, bez svake ozlijede. Tad se začudi tamničar, a mnoštvo vikalo je: »On je čarobnjak. U vodu s njime! Neka izdrži pokušaj s vodom.«

Nedaleko od lomače bilo je jezero. Iz njega ključala je bistra voda i tekla munjevitom brzinom u široki potok. U tu vodu bez dna baciše Amija. Na vratu, rukama i nogama visjele su mu teške olovne kuglje, koje su ga imale povući u ponor. Kad bi potonuo, tad pokus nije uspio i siromašni optuženi morali bi pretrpjeti strašnu smrt.

Tamničar mu se rugao i rekao: „Sad možeš vatreni salamander da se u vodi ohladiš, ali nemoj se trzati

ni bacati, jer ćeš inače poći u pakao, kamo svi spadate!»

Ami nije veslao i nije se micao, a voda ga je ipak nosila i olovne kuglje plivale su na površini, kao da su lopte od gume. Mnoštvo se razbijesnilo i vikalo: »Izvucite ga napolje i odrubite mu glavu, on je čarobnjak!« i zgrčenih pesti pohrli prema obali.

Tad poviče zapovijedajućim glasom najviši sudac, koji je vodio nadzor: »Izvucite ga i pustite njega i njegove drugove na slobodu, jer je uspio pokusom. Božji sud ispaao je u korist Jevreja.«

Ami i ostali Jevreji oslobođeni su, a lomača izgori ovaj put bez ljudskoga mesa. Ami ostavi potajno noću grad.

VI.

Odvažno išao je preko bregova i dolova i kad je načinio jedan korak, prevalio je put od jedne milje. Nad njim blistahu na nebu zlatne zvijezde, on ih je gledao i rekao: »Tamo gore je mir i sloga, kod ljudi na zemlji mržnja i prepirke. Kad ću moći svoju glavu da odmorim pod svojim krovom? Tako sam samcat i čeznem za vjernom drugaricom života.«

Tad vidi gdje s neba pade u sjajnom luku jedna zvijezda na zemlju i da se još na zemlji svijetlila. Ami htio je da vidi, što je to bilo i nadje zlatan prsten

Pokušao je da prsten metne na koji prst, ali je bio i za mali prst preuzak.

»To neka bude prsten, kojim ću vjenčat svoju ženu« reče i stavi ga u kaput tik kraj srca.

Kad je sunce granulo, uoči na visokoj pećini dvor. Na stepenicama k dvoru ležala je žena i jecala: »Oh, moje siromašno dijete, moja siromašna Ruhama!«

Ami je upita: »Zašto tako naričeš, siromašna ženo? Koja li te je zadesila nevolja? Saopći mi svoju tugu i pomoći ću ti je snašati.«

Žena je jecala i suze ronila niz obraze: »Moj se muž i kćerka vraćahu pred nedjelju dana s putovanja i noću su ih na putu napali i opljačkali vitezovi. Moga su muža ubili, a Ruhamu zarobiše i odvedoše. Sve sam to doznala od kočijaša. Neznam, da li moja kći još živi i gdje je zarobljena. Ali nutarnji mi glas veli, da je tamo gore u onom razbojničkom gnijezdu i da traži svoju majku. S toga ostajem ovdje dok ne dobijem vijesti, pa ma ovdje umrla od gladi. Što mi je do života, kad sam izgubila muža i kćerku?!«

Ami se malo zamisli, a zatim reče: »Donijet ću ti vijest, da li živi u dvoru. Čekaj dok se vratim!«

Tad se pope uz visoke stepenice i pokuca na željezna vrata. Iznutra pitali su, što hoće.

»Ja sam liječnik« reče Ami, »koji liječim sve rane i bolesti. Žalosne činim veselima, stare pomladjujem otporne ukroćujem, a plašljive osmjelujem.«

Stražar tornja mu odgovori, neka čeka odgovor. U dvoru življaše stari grof sijede kose, udovac bez djece. On je one noći sa svojim slugama napao i orobio Jevreje, zarobio lijepu Ruhamu i doveo je u svoj dvor. Tražio je od nje, da se odreče svoje vjere i da postane njegovom ženom. Ruhama mrzila je ubicu svoga oca i reče:« Ubij me, kao što si ubio moga oca. Znaj, nikad ne ću da postanem tvojom ženom!»

Bijesni je grof baci u tamnicu, koja je bila duboko u zemlji, kamo nikad nije doprlo sunce ni mjesčina.

Ruhama nije ništa jela ni pila. Ona govoraše: »Mojoj sirotoj majci neka Bog pomogne, ali ja nikad ne ću da napustim vjeru otaca. Hoću ovdje da umrem, pa je dovršena svaka muka.«

Kad je stražar tornja javio grofu, da pred vratima čeka jedan liječnik, koji umije da vida sve rane, da tužne razveseli, stare pomladi, otporne ukroti, a plašljive osmjeli, reče grof: »Neka dodje i neka mi ukroti otpornu Jevrejku, a mene staroga pomladi, pa će me možda Jevrejka uzeti za muža.« Grof je Ruhamu zavolio zbog njezine vanredne ljepote.

Grof povede Amija u vitešku dvoranu i reče: »Ti veliš da si čarobnjak i liječnik. Pa dobro! Ukroti mi otpornu djevojku, pa ću te bogato nagraditi. Ali ako si samo varalica, ne ćeš više živ otići iz dvora.«

Ami odvrati: »Gospodine grofe, ne bojim se prijetnja. Ali da više ne sumnjate u moju tajanstvenu snagu, hoću da vam je pokažem na jednom primjeru.« I podje k ognjištu izvadi žar i baci ga iz jedne ruke u drugu, zatim pritisne žar uz obraze i na jezik, a da nije okom trenuo.

To je djelovalo na grofa i on odvede Amija preko dvorišta u duboki podrum. Iz podruma vodile su stepenice k zatvoru. Grof povuče željeznu šipku, otvori teška vrata, stupi u tamnu izbu i reče: »Ta djevica treba da postane groficom, ali je prkosna i hoće da ostane u svojoj nevjeri i ne će da se odrekne svoga od Boga napuštenoga naroda. Pokaži na njoj svoje umijeće.«

Ami odgovori: »U tom egipatskom mraku ne mogu je liječiti.« Lanci zazvečali su na rukama i nogama. Kad je djevojka ostavila zatvor, jedva je mogla da ide preko stepenica. Ami je uhvati ispod ruke i prišapne joj tiho u uho: »Nauk, koji nam je dao Moše, ostaje baštinom općine Jakoba.« Tad je Ruhama znala, da joj je Bog poslao spasitelja, i bila je puna nade i lice joj se razveseli.

U dvorištu dvorca zaslijepi je sunčano svijetlo i ona zatvori oči. Kad je Ami vidje, odmah je zavoli. Bijaše visoka kao i on, imala ljupko lice i crnu kosu. I kad je opet otvorila tamne svoje oči, zagleda Ami duboko u srce puno ljubavi i snage.

»Dosta si je dugo gledao,« reče grof. »Što valja raditi?« — »Prije svega skinuti okove, da se djevojka opet osjeća slobodnom« odvrati Ami. »Lakše će se pokoravati, kad će moći nesmetano da se divi krasotama dvora, koji će biti njezin, čim bude grofica. Vaše su zidine visoke i čvrste, ne može Vam uteći. Kao mlada djevojka želi muža s mladenačkom snagom i voljom. Ali Vaše je lice, grofe, mrsko i strogo. Pustite da u dvorani odjekne harfa i gitara, neka zaore pjesme, vino neka teče i neka se razvije ples! Tad ćete opet postati mladi a prkosno, plaho i žalosno djevojče postat će poslušno, živahno i veselo.«

Grof sada sam skine djevojci verige i odgovori: »Imaš pravo. Veselje i radost neka od sad vladaju u mome dvoru!«

Čuvaru tornja dao je strogu zapovijed, da budnim okom pazi na Ruhamu.

Kad se noć spustila, zavlada veliko veselje na dvoru. Vino proteče u potocima, svirači svirahu neumorno, a vojnici pjevahu obijesno i kretahu se u divljem plesu.

Grof htjede da se prikaže vrlo mladim. Pio je mnogo vina i požudno je gledao na Ruhamu, koja je sjedila kraj Amija. Ona nije uzela učešća na raskalašenoj zabavi, ali se pričinila vrlo veselom, jer je Ami to zahtijevao.

Grof se u svome pijanstvu dotetura do nje, pogladi joj obraze i reče: »Tako je pravo. Moramo život uzeti s vesele strane. Zaboravi što je bilo i misli samo na buduće! U ovom dvoru zapovijedat ćeš, kad postaneš groficom.«

Morao je, pošto mu je vino otešćalo udove, sjesti na stolicu i doskora je čvrsto zaspao.

Ami dao je znak Ruhami i oboje ostave dvoranus a da to nije niko primjetio.

Vani na tamnom dvorištu, reče Ami: »Dolazim od tvoje majke, da doznam, kako ti je. Opazila si da mo, jednoga naroda i jedne vjere. Hoću da te spasim, pa makar me to stajalo života. Zar smrt nema prednost pred životom ovdje? Imam jednu molbu na tebe: Postani mi ženom! I ja sam tako osamljen na svijetu. Ubijice mi oteše oca i majku, a tebe sad volim više no sestru.«

Ruhama je pozorno slušala i reče: »Bog te je poslao na moje spašenje, a ja sam već bila obračunala sa životom. Zato od srca rado hoću da postanem tvojom

ženom, ako ti hoćeš zarobljenicu i sirotu uzeti za ženu.«

Tad izvuče Ami zlatni prsten, što je s neba pao, iz svoga odijela, natakne joj ga na prst i reče: »Da si mi posvećena kao žena!« i poljubi je.

Kad je Ruhama imala prsten na svojoj ruci, osjećala se jačom i kao da je uzdignuta nad zemljom i reče: »Kroz vrata ne ćemo moći da prodjemo. Popnimo se na zid i skočimo s pećine. Bude li to smrtni skok, tad ćemo zajedno umrijeti kao vjerni Jevreji. Ali Bog će nam poslati andjela, koji će nas čuvati.«

Ami bijaše zadovoljan. Popeli su se na visoke zidine dvorca uhvatiše se za ruke i rekoše: »U tvoje ruke Bože, predajemo duše svoje« a onda skočiše u dubinu.

VIII.

Kao da su nošeni oblakom, stigoše dolje na čvrsto tlo. Pohrliše do stepenica dvorca i nadjoše majku, koja je još uvijek čekala na kćer.

»Majko«! poviče glasno Ruhama od veselja i baci se na grudi stare žene: »draga majko, tvoja Ruhama živi i donijela je sobom još i sina. To je Ami, moj spasitelj a sad moj muž.«

Stara žena plakaše mnogo od jada i čemera, ali sada plakaše od velikog veselja. Pružila je Amiju obje ruke i reče: Ti si Božji odaslanik za naš spas. Rado dajem svoj blagoslov vašem savezu. Ali brzo otale, dok nas progonitelji nisu stigli!«

Ami i Ruhama podigoše staru ženu i kao u lijetu prodjoše preko polja i šuma, zemalja i mora; jer prsten što ga je Ruhama imala na prstu, imao čudotvornu snagu, da diže i nosi.

Kad se na svom putu zaustaviše bijahu na brdu Karmelu. Tad se pojavi prorok Elija pred njima i reče: »Ami, učinio si dobra djela mome narodu, s toga će i tebi biti dobro. Našao si Ruhamu, koja ti je od neba odredjena za ženu. Živite u toj kući, koju sam vam sagradio i pomozite onima, što trpe. Dok Ruhama nosi na prstu onaj prsten ništa vam ne će uzmanjkati. Nositi će vas, kamogod hoćete. Čuvajte ga u poštenju!«

Zatim ih odvede u lijepu kuću, koja je stajala na jednom brežuljku. Odavde se vidilo plavo more, bijeli Libanon, gradovi i sela u ravnici do Jerusolima. Ondje su živjeli mnogo godina u miru i uživali u svojoj djeci i unučadi. Kroz cijeli svoj život su Ami i Ruhama potpomagali braću svoju u nevolji i bijedi. Jedne tihe večeri, kad su Ami i Ruhama sjedili pred kućom i gledali

prema nebu, vidješe, da se jedan svijetli trak uzdigao od zemlje prema nebu i Ruhama reče: »Ami, izgubila sam moj prsten.«

A Ami odgovori: »Otišao je onamo, odakle je došao. Hajdmo na počinak, jer ja sam umoran!«

Iste noći zaspali su zauvijek, držeći se za ruke Ami i Ruhama.

Jakob Levy.

Kroz zemaljsku kuglu.

Prva glava.

Bijaše jednom jedan drvosjeća, koji se zvaše Salamon, a stanovaše u selu. On bijaše siromašan kao crkveni miš. Taj čovjek idjaše svako jutro za svitanja u šumu i obaraše drveće. Onda bi ih natovario na svoja ručna kolica i odvezao u grad, koji bijaše udaljen dva sata. On bi drvo uvijek sijekao u glatke, lijepe plohe, pa su ga zbog te njegove prijatnosti volili ljudi i kupovali od njega vrlo rado drvo. No iako bijaše taj čovjek toliko siromašan, imadjaše on blago, što ga ne bi dao ni za sve zlato zemaljsko.

To njegovo blago, bijaše žena i jedinc Emanuel. Kad bi se poslije sunčeva zapada vraćao svojoj kući čekala bi ga na stolu skromna večera. Žena bi mu donijela vode da opere ruke i govorila: »Dragi moj, sad se odmaraj!« Sin, koji idjaše u školu, pričao bi mu,

šta je toga dana učio. Zbog te prijatnosti, koja ga doma očekivaše uvijek se činilo tome siromašku, da je bogat kao neki kralj.

Emanuel bijaše dobar dječak, koji nije htio da žalosti svoje roditelje, ali je uza sve to bio toliko nemiran i nestašne ćudi, da im je često zadavao brige. Ma bilo drvo koliko mu drago visoko, on bi se na nj popeo, a najvolio je da prepliva rijeku na onome mjestu, gdje bi joj bučni talasi najviše derali. Jednoga dana opazi on čopor dječaka, koji vičući i topčući nogama jure jednom mjestu. Ta ga jurnjava izmami na ulicu. Tu opazi jednoga staroga bijednika, trgovca pokućara, koji je teškom mukom nosio na ledjima kovčeg krcat robom. Na glavi je imao starac neku neobično visoku kapu, a iznad svakoga uha visio mu jedan uvojak. Dječaci se smijahu njegovom neobičnom izgledu i rugahu mu se. Emanuel pridje žurno k njima i reče: »O sramote, kako smijete da mučite siromašnoga starca!« No dječaci ne htješe da slušaju Emanuela, počеше da igraju oko pokućarca, a najnevaljaniji među njima stade mu na dugački kaput, tako da je starac pao.

Tada se Emanuel vrlo razljuti. On navali na ovoga nevaljalca i ako je taj bio mnogo veći od njega pa ga uhvati za gušu. I tako nastade tučnjava. Emanuel vikaše: »Ostavite čovjeka na miru!« Svi se dječaci

oboriše na nj. On se junački branio i mnoge nadjačao ali mu bogami, ni ovi ne ostadoše dužni. Najednom poče da puca njegov kaput pa se sav razdera. Kad to vide ta nevaljala djeca, prepanu se i nagnu u bijeg. Emanuel osta sa čvorugama na glavi i poderanim kaputom. Uto se podiže i pokućar, stade milovati dječaka po glavi. »Sine, hvala ti, što se zauze za me!« Emanuel se potpuno zbuni i ne znadijaše što da mu odgovori. Starac nastavi: »Dat ću ti nešto za uspomenu.« On izvadi iz džepa sitnu knjižicu, veliku kao orah i pruži je dječaku. Emanuel otvori radoznalo knjižicu i spazi u njoj jevrejska slova, koja su bila tako sitna, da ih nije mogao ni da pročita. Starac reče polako: »Kad porasteš, porasti će i knjiga pa ćeš onda lako da je čitaš. To je molitvenik, spremi ga dobro, da ga ne izgubiš.« On kimne ljubazno dječaku i ode tako brzo, da dječak nije ni dospio da mu zahvali. Emanuel nije više mislio na bolove od batina, već odjuri kući. Kad majka ugleda njegovo poderano odijelo, prepade se i htjede da ga ukori. On brzo stade da priča svoj doživljaj i pokaže svoje blago. Razumijeva se, da ga majka ne mogaše karati, kad je nastradao zbog toga, šta je pomogao onome, koga su progonili, pa zato stade da krpja kaput. Ipak je tiho rekla: »Oh, to dijete mi zadaje toliko posla!« Kad se otac vratio s posla,

i čuo za taj događaj, on se vrlo radovao, jer je vidio da mu sin ima dobro i pravedno srce. I on pokuša da čita iz knjižice, koja je imala korice iz neke neobične tkanine, koja je treperila u svim bojama, ali nije mogao da odgoneta sitna slova. Onda je vrati Emanuelu : »Spremi to, sinko. dobro. Ako se starac nije s tobom našalio, onda ćeš ti to da uzmogneš pročitati, kad tome dodje vrijeme.« Emanuel stade da živo brani istinoljubivost starog pokućara. On spremi knjižicu i više ne mišljaše o njoj. — Dječak posjećivaše školu i nadalje lutaše za slobodna vremena po šumama i livadama, pomagaše ocu kod obaranja stabalja i postade velik i jak. Ali uza sve opomene svojih roditelja ostade on divlji nestaško pa uživaše u opasnim doživljajima. U najgušćoj šumi. na strmoj stijeni, savio je orao svoje gnijezdo pa otima siromašnim seljacima jaganjce i kokoši, da nahrani svoje mlade.

Emanuel se uspe na pećinu, i ako je to moglo biti smrtonosno — skinu gnijezdo, u kome se drahu orlići i ponese ga u slavlje kroz selo. »Ne će više taj razbojnik da krade jaganjce!« Seljaci hvaljahu vrlo smionoga dječaka, ali ga roditelji zakljinjahu, da ludom smjelošću ne stavlja svoj život na kocku. Majka mu reče uzevši ga za ruku: »Ti si, sine, premlad, da preduzimaš takve

lovove, koji pristaju iskusnome lovcu. Pomisli, koliko bi nam brige zadao, da te snadje neka nevolja!«

Emanuel obeća, a to je već dosta puta učinio, da će biti oprezniji.

On postade barmicva,¹ a poslije toga trebaše, da postane šegrt u jednoj stolarskoj radnji.

»Draga majko, molim te, dozvoli mi, da mogu još osam dana da šetam i lutam šumom pa ću onda postati ozbiljan i vrijedan.« Majka se nasmija i poljubi ga: »Ta sine, idi i šetaj po miloj volji, ali misli uvijek na svoje roditelje i nemoj da budeš suviše smion.«

Izjutra rano sjalo je sunce neobično sjajno. Vazduh je bio neobično bistar pa Emanuel nije više nikako mogao da ostane u sobi. Poslije doručka reče on majci: »Idem u šumu da pomognem ocu.« On podje. Ptice pjevahu umilno. Drveće šumljaše prijatno. Potočić skakutaše preko kamenja obraslog mahovinom. Emanuel ne mogaše nikako da žuri. On stade i tu i tamo, a kad bi zlaćane sunčeve zrake naročito zamamljivo provirivale iz zelena lišća, legao bi i u mahovinu. I tako on stiže ocu tek oko podne, baš u vrijeme ručka. Najprije se malo odmarahu, a poslije ozvanjahu udarci sjekira u taktu, jer je Emanuel već vrlo dobro umio da pomaže svome ocu.

¹ vjerska punoljetnost.

Poslije nekoliko sati rada stadoše. Otac opazi, da mu je sin u licu crven kao rak, i da mu sjaju po čelu kaplje znoja pa zato reče: »Prestani, Emanuele i odmori se. Još malo, pa ćemo završiti naš dnevni rad.«

»Ja bih mnogo volio da se još prodjem pa ću u predvečerje da dodjem po tebe, kako bi se zajedno vratili kući.«

»Nemoj da se mnogo udaljiš, sine moj, jer treba prije mraka da podjemo.«

Emanuel se osmjehne ocu i otkakuta. On podje uzbrdo preko tla obraslog mahovinom prema izvoru potočića. Put postade strmiji, drveće više i tamnije. Potočić, koji je veselo žuborio kroz dolinu, bijaše mu sa strane. Poslije sata hodanja stiže do jezera, iz kojega ističe potočić. Obale toga jezera bjehu okružene strmim pećinama, na kojima su rasle tamne jele. U selu pričahu, da je na tome mjestu voda tako duboka, da joj se ne može do dna. Sve, što bi palo u jezero, vrtlog bi privukao i progutao tako, da više nikad ne bi ugledalo danje svjetlo. Ni najsmioniji nije smio da se kupa u bistroj vodi jezera. Ljudi su voljeli da ga zaobilaze, a noću ne htjedoše ni u njegovu blizinu. Emanuel se spusti na travu i obriše znoj sa ugrijanih obraza. Sunce sa zapada bacalo je svoje zrake na jezero pa je njegova površina ličila na jedan jedini dragi kamen

u kome se sjahu i lomljahu hiljadu boja. U sredini vode stvarahu se drhtavi kolutovi. U to snadje Emanuela silna volja za kupanjem. Mamila ga svježa čista voda. On ni ne pomisli na opasnosti, na obećanje koje zadade roditeljima.

On se svuče brzo i skoči u vodu. Kupanje ga osvježi. Voda ga blago nosila, dok on ni ne opazi, da ga valovi gone sredini jezera. Struja postade jača. On uvide najednom, da je prilično udaljen od obale. Hoće brže da se vrati, ali ne može da svlada vodu. Sve mu očajno naprezanje ne koristi. Valovi ga vuku viru. Tada se sklope nad njim. Nesrećan dječak nestade pod valovima.

Iza nekoliko trenutaka površina jezera postade opet glatka. Samo je vir stvarao svoje tajnovite kolutove, a zadnji zraci sunca obojiše vodu zlatom i purpurom.

Uzalud čekaše otac Emanuelov. Najzad pomisli, da se dječak već vratio kući, pa podje i on.

»Gdje je Emanuel?« upita majka. Otac se prestraši: »Pred nekoliko sati podje u šetnju i reče, da će po me doći. Ja mišljah, da se sam vratio.«

»E pa, onda će valjda uskoro doći.«

Ali Emanuela nema pa nema. Roditelji mu postajahu sve uznemireniji. U devet sati ustade otac: »Ne ću više da čekam, mališu se dogodila neka nesreća. Moramo ga tražiti.« On podje k susjedima. Ovi bijahu pripravn

da mu pomognu. Na nebu sjaše pun mjesec i rasipaše svoje čarobno svjetlo, no nesrećnici nisu ni primijećivali noćnu ljepotu šume. Oni lutahu po njoj sa svojim prijateljima, a šuma ozvanjaše od njihovih povika: »Emanuele, Emanuele!« Samo jeka im odgovaraše. Uspinjahu se sve više. Najednom stanu seljaci da oklijevaju.

»Približujemo se jezeru, bolje je da ga izbjegnemo.«

Samo roditelji podjoše dalje ne slušajući savjete dobrih susjeda, da se vrate. Izidjoše doskora do vode. Oni se ogledahu na sve strane. Najednom majka strahovito krikne i pojuri dalje. Ona je opazila na obali odijelo svoga sina. Sad odgonetnuše, kako je nestao bijedni dječak. On se kupao, a podmuklo ga jezero progutalo. Dotrčaše brzo susjedi. I oni osjećahu bol jasnih roditelja i pokušavahu, da ih tješe, ali roditelji bijahu ne-utješivo ožalošćeni. Uzeše haljine svoga sina i udaljše se pognute glave. Otac moraše da podupire svoju ženu, koja bi stala svakoga trena zovući Emanuela. Kad dodjoše kući, urediše haljine. Nadju i onu tajanstvenu knjižicu u džepu i izvade je. Suznih očiju govoraše otac: »Nije se ispunila starčeva želja. Knjižica je trebala da poraste zajedno s Emanuelom, ali sudba ne dozvoli, da od našega dječaka postane čovjek.« — Knjižicu postavi uz svoje jedine dragocjenosti — dva srebrna pehara za seder i zatvori škrinju brižno.

Druga glava.

Kad je Emanuel dospio u vrtlog, povuče ga voda u dubinu, a on izgubi svijest. Ponor bijaše neizmjeran, tamo gdje prodirahu izvori iz unutrašnjosti zemljine, bijahu provalije, koje presjecahu cijelu zemlju.

Dječak je padao brzinom strijele sve brže i brže.

Zraci jutarnjega sunca osvjetliše jedan bajan kraj. Visoka crna hridina uzdiže se strmo u vrtoglavu visinu. Na njenu podnožju stvorila je priroda jedna vrata. Izgleda da ona služe za ulaz u neki bezdan. Pred pećinom se širi paomina šuma. Prekrasne biljke povijuše pune crvenih i modrih cvjetova pružaju se od jedne paome do druge. Sočne trave, koje prekrivaju tlo, šire svoj miomiris. Šarene ptice blistava perja, koje sja u žaru sunčevom kao drago kamenje, pjevaju svoje pjesme. Ispred pećine leži nepomično jedan dječak — Emanuel. Kad ga sunčevi zraci ugrijaše, on se stade micati. Osvijesti se poslije nekoliko časova i podigne se. Vidi da ne pozna okolinu, vidi sebe bez odijela pa pomisli da sanja. Tek polako mu podje za rukom, da se sjeti onoga, što se s njim u zadnje vrijeme zbilo, kako se kupao u jezeru i kako ga je vrtlog progutao. Da, to bijaše sinoć, ali sada, ujutru, gdje li se nalazi? Čini mu se, na nekom je drugom svijetu, daleko od svojih roditelja i zavičaja,

bez hrane, bez odijela, u pustinji. Siromašni dječak zaplače gorko. Uto začuje kriještanje. Podiže glavu, opazi jednoga majmuna, kako otvara kokosov orah. Emanuel samo krikne od straha. Kad majmun opazi nepoznato biće baci kokosov orah i popne se na jedno drvo, Emanuel podiže plod. Ne razmišljaše dugo, već stade da pije sok, i da jede slasnu jezgru kokosova oraha, dok se nije zasitio. Sad kad se opet osnažio, bješe toliko toplo, da mu nije nikako ni naškodilo, što nema odijela. On razmišljaše: »Dragi Bog me je spasio od smrti u vodi i poslao mi hrane. On će i dalje da me štiti pa da me vrati mojim roditeljima.« On se žurio kroz šumu u nadi da će naići na ljude. No međutim se nadaleko ne mogaše da opazi ni traga kakvoj naseobini. Poslije nekoliko sati hodanja stade šuma da biva rijedja. Emanuel požuri još jače pa najednom klikne od radosti. Pred njim se pružila dolina, a izgledaše sva obradjena. Ta sada ne mogu da budu mnogo udaljena ni ljudska naselja! On nastavi put pa radostan opazi ispod jednoga drveta, koje je imalo sjajno zeleno lišće u veličini čovjeka jednu kolibu. Emanuel podiže jedan od ovih listova, koji ležahu na zemlji, obavije njime svoje tijelo pa udje u kolibu. Unutra sjedjaše neki starac kod stola i čitaše. Kad dječak udje, podiže on oči s knjige. On pozdravi uljudno i pridje skanjivajući se. Ko da opiše njegovo

iznenadjenje, kad u starcu upozna onoga pokućarca kojega je negda branio od nevaljalih dječaka. Emanuel pohita radosno k njemu pa htjede da mu izjada svoje jade. Čovjek kimne mirno i reče: »Znam sve. Ti si propao kroz provaliju vrtloga i došao na drugu stranu zemlje. Posljedica je tvoje lude smionosti, što roditelji žale i tuguju za tobom, jer misle da si mrtav.« Emanuel glasno zaplače i promuca: »O pomozite mi, da se vratim svojim roditeljima!«

Pokućarac odgovori: »To nije u mojoj moći. Ali podji u susjednu sobu pa obući haljine, koje tamo leže, a sve što nadješ u toj sobi, tvoje je vlasništvo.«

Ožalošćeni Emanuel podje u drugu odaju, u kojoj bijaše jedan krevet. On obuće bogato nabrane haljine, koje bijahu razastrte po krevetu. Kad se povrati u prvu sobu, ne vidje starca, jer je nestao. ali nadje na stolu obilan ručak i uz to bočicu vina. Tu se još nalazio par »t'filima«,¹ torba, jedna boca sa pletenom navlakom i bodež. On požuri napolje, ali starcu ni traga. On poviče: »Hvala ti, dobrotvoru!« Povrati se u kolibu pa jedjaše i pijaše do mile volje, jer bijaše i gladan i žedan.

Spopade ga umor poslije svih tih napora i uzrujavanja. On leže u krevet i spavaše do slijedećeg jutra. Kad se probudi, radosno se iznenadi opazivši na stolu bogat

¹ remenje za molitvu.

doručak i u lišće uvijen hljeb s mesom. To bijaše znak da mora na dalje putovanje da podje. I opet ne mogaše da vidi svoga dobrotvora, pa stoga izrekne svoju hvalu u uzduh. Tada uze svoje blago i udalji se neznajući što ga sve još čeka. — Bijaše divan dan. U velikoj udaljenosti sjahu i blistahu vrhovi gora pokriveni snijegom, koji se pričinjahu tako visokim, kao da dodiruju nebo. Pogdjegdje stajaše drveće i grmlje, koje on nije poznao, ali kako se činilo ljudi ne obitavahu taj kraj. Najednom zatutnji da se zemlja zatrese, a stado od stotina slonova projuri pored njega.

Emanuel je poznao te životinje sa slike, ali kad ih ugleda žive i u tako velikoj množini, spopade ga užas. Čak nije mogao ni da im se ukloni, ni da bježi. Slonovi ga gledahu svojim mirnim očima i prodjoše pored njega.

Emanuel zahvali iz dna duše Bogu. Sada je mogao da nastavi putovanje po putu, koji načiniše slonovi tapkajući svojim velikim nogama po grmlju. Dječak pomisli: »Pa ipak moram jednom i na ljude da naidjem,« pa podje smireno dalje. Kad je sunce o podnevu raširilo svoje vruće zrake, jeo je i pio od onoga, što imadjaše pa se odmaraše. I opet ojačan i osvježn nastavi put. Najednom nestade bilina. Okolina posta pusta i kamenita. Mjestimice provirivahu samo bodljike i pjeskovita zemlja.

Dječak začuje najednom jednu neobičnu buku, neko lomljenje i praskanje, koje postajale svakim njegovim korakom sve jače i glasnije. Uzdrhtala srca podje dalje. Tada stiže do široke rijeke. Tu morade zastati. Buka postade toliko jaka, da ga zaglušivale. On podje uz samu obalu, pogleda u rijeku, pa uz glasni krik uzmakne. Kako vode drugih rijeka struje, tako se valjahu u duboku koritu te rijeke male hridine, kamenje i pijesak neprestano prema istoku. Kako je inače prijatan marmor tekućica, tako je strašna bila tutnjava toga kamenja, koje se valjalo i lomilo.

Ukočeno posmatraše Emanuel to čudo. Dokle mogao da siže pogled oka, valjalo se to kamenje bez stanka i prestanka. I nigdje više ne bijaše zelenila. Svagdje pijesak, svagdje mrtvo, hladno kamenje. Bijedni dječak ne može da nadje izlaza! Tu u toj kamenitoj pustinji mora da svisne. Pun očajanja stade na obali te rijeke pa mišljaše na svoje udaljene roditelje, koje za cijelo ne će više da ugleda.

Tada se začuje šum u vazduhu. On pogleda u vis i vidi nad sobom veliku pticu. Dječaku presta krv u žilama da teče, pa mu se raširena krila te goleme životinje čine velika kao oblaci. Ona bacahu svoju sjenu daleko na rijeku.

Ptica je kružila raširenih krila upravo nad njim praveći sve manje kružnice. Tada se naglo spusti, uhvati svojim kandžama Emanuela za haljine i uzleti s njime brzo kao strijela i opet u vis. Dječak opazi, da ga neman prenosi preko rijeke, pa se onda opet stade spuštati. Na svoju sreću sjeti se bodeža, kojega mu dađe pokućar. Izvadi ga pa ga snagom, koju mu dađe očajanje, zabode u kandže koje ga držahu. Oštro oružje udje do drška.

Ptica ispusti svoj plijen, uzdigne se u visinu, a poslije nekoliko trenutaka izgledaše kao kakova mala molja na nebu. Emanuel se podiže sa zemlje sav radostan, što mu pad ne naškodi. Rijeka mu ostade s lijeve strane. U daljini se opažahu neke tamne gomile, ali se nije moglo razabrati, da li su to hridine ili kuće. Emanuelu i opet ojača nada pa požuri. Najednom zastade, a iz grudí mu se vinu krik radosti. O čovjek, napokon čovjek!

Konjanik u bijelome nabranom odijelu sa kopljem u ruci približavaše mu se. Kad stiže pred Emanuela zaustavi konja i skoči. To bijaše muž tamna, divlja lica, koje bješe okruženo crnom bradom. On pridje Emanuelu, izvuče svoj mač, uhvati dječaka za kosu, a oružjem zavitla, kao da hoće da ga probode. Pun strave vikne dječak: »Š'ma Jisrael.«¹ Konjanik zastade, spusti mač i zapita nešto jevrejski. Emanuel potrese glavom i reče

¹ Čuj Izraele.

tužno, da ne razumije. Čovjek promumlja nešto, metne ga uza se na konja i odjuri. Jahali su sat vremena po prilici kroz taj kameniti kraj među crnim, pustim pećinama. Sve više suzivahu pećine put, vrhovi im se mrko spuštahu iznad putnika, kao da hoće da zatru smjele prolaznike. Put posta toliko tijesan, da se moralo vrlo pažljivo upravljati konjem, kako ne bi jahači udarili o kamene stijene. Gomila kamenja, koja je natkrila pećine, ne dade sunčanim zrakama da prodru, pa se po toj stazi širila tmina, od koje hvataše groza, Emanuel se bojao. Najednom sine u daljini zvijezdica. Ona postajaše sve većom i većom pa dječak s radošću uvidje, da se opet približuje prijatnoj svijetlosti dana. Prođjoše kroz tijesna vrata. Sada dječak razrogači svoje oči od udivljenja. Pred njim se pružio divan kraj. Paomino se granje ljulja u vazduhu. Polja i livade se izmijenjuju. Na livadama pasu stada, a pored drumu teče bistar potok. Put vodi u luku. Najednom sine pred njim jedan grad! Zgrade bijahu velike i krasne, ali ih sve nadvisuje kupula, na čijem se vrhu treperi i bliješti šestokraka zlatna zvijezda, »Magen=David«. ¹

Ulica je živahna. Prolaze muževi i žene u istočnjačkim haljinama. U susret im dolazi karavana deva dobro natovarenih. Ulaze u grad. Emanuel se divi širokim

¹ Davidov štit.

i živim ulicama. Poslije kratka vremena stižu do slobodna prostora, nasred koga se diže prekrasan hram iz bijela mramora. Njegova ih je kupula prva pozdravljala, kad se još nalažahu izvan grada. Nad ulazom hrama bijahu uklesane zlatnim jevrejskim slovima deset zapovijesti. Jahač ih pokaže dječaku. Emanuel to lijepo pročita, a jahač kimne zadovoljno. Preko puta hrama bijaše jedna lijepa kuća. Tu sidje jahač i pokuca. Otvori im jedno dijete pa udju. Konjanik odvede dječaka u jednu veliku sobu, u kojoj sjedjaše starac blaga lika. Nepoznati jahač se pokloni i stade da govori pokazujući uz to na Emanuela. Kad konjanik završi, pozove starac pogledom Emanuela, upita ga nešto milim glasom ali jevrejskim govorom. Dječak mu znakovima pokazivaše da ne razumije. Sada uze starac jedan zavitak pergamene i položi ga na sto. Emanuel shvati, što se od njega traži.

On razvije svitak i s veseljem opazi, da je to druga knjiga svetoga pisma, Š'mot, koju on dobro poznaje. Pročita glatko nekoliko rečenica, tada zaželi da zahvali Bogu za svoj spas pa s puno pobožna osjećanja izmoli molitvu »Š'mone Esre«, koju znaše na pamet.

Oba muža slušahu šuteći. Kad je dovršio ustade starac, uze ga za ruku i odvede u drugu odaju koja je bila manja. Ta soba nije bila tako bogato uređjena kao prva, ali je bila udobnija. Kod prozora je sjedila

mlada žena zaposlena ručnim radom, a kod stola pisala su dva dječaka. Jednom je moglo biti deset, a drugom dvanaest godina. Svi pogledaše radoznalo u Emanuela. Starac reče nešto ženi, na što se ona blago osmjehne i pruži ruku Emanuelu. I ona dva dječaka pridjoše, pozdraviše ga i odvedoše stolu. Oni mu pokazaše svoj rad, lijepo i čisto jevrejsko pisanje, pa mu pruže papir i mastilo. On napiše nekoliko riječi zahvalnosti latinskim slovima. Djeca se obradovaše nepoznatim pismenima i odnesoše papir majci. Starac, koji je međjutim još razgovarao s mladom gospodjom kimne ljubazno djeci i ode iz sobe.

Treća glava.

Sad osjeti Emanuel, da je dobro zaklonjen. Po svemu je vidio da živi među pobožnim Jevrejima, a radovao se, što ga s dobrim domaćinima veže vjera i njeni obredi.

Kod večere opet se srete sa ratnikom, koji ga dovede. On koji bijaše o podne toliko ljutit, pruži sada dječaku ljubazno ruku. On bijaše muž mlade gospodje, a sin starčev. Poslije jela molio je starješina molitvu ali to ne bijaše ona molitva, koju je Emanuel poznavao. Poslije toga pokazivahu mu djeca, koja cijeloga dana bijahu s njim, svoje igračke, knjige i druge mile stvarce, dok

ih majka ne posla da spavaju. Oni otprate Emanuela sve u klicanju i smijehu u sobicu, koja bijaše određena za nj, pa ga tamo ostaviše sama. Dugo nije mogao da usne. Sve svoje neobične doživljaje proživio je opet u duhu. Sad se nalazi u tuđini, toliko udaljen od svojih roditelja, kao da živi na nekoj zvijezdi. Dvostrukom ga snagom spopade čežnja za domom. Suze potekoše niz njegovo lice. Tada se sjeti, kako ga je Višnji dosada štutio pa ga doveo dobrim ljudima, pripadnicima njegove vjere, i u njemu se rodi nada, da će opet da ugleda svoje roditelje.

Jutarnji zraci sunca padahu na njegovu postelju i probudiše ga. On se začudjeno ogledavaše i u tom trenutku nije ni znao, gdje se nalazi. Ču se kucanje na vratima. Udjoše njegovi mali prijatelji. Oni se nasmiju, kad opaze, da je još u krevetu. Rekoše mu nešto pa odoše. On ustade pa odijevajući se odluči, da će što prije bude mogao naučiti jevrejski govor. Poslije doručka odvedoše ga prijatelji na ulicu. Emanuel se divio ponosnim zgradama, lijepim trgovinama, u kojima se prodavahu svakojaki predmeti, namirnice i plodovi, koje on nikad do onda nije ni vidio.

Živahno je bilo kretanje po ulicama punim naroda. Snažni su magarci vukli kola puna variva i posude za mlijeko. Vodiči su vodili natovarene deve velikom

vještinom kroz mnoštvo. Konjanici na vatrenim hatovima i cio taj narod u bajnom odijelu prolažahu pored njih. To sve nepoznato omamilo je Emanuela, ali se njegovo iznenadjenje još povećalo, kad je vidio, da se nalazi u jevrejskom gradu, Nad svim trgovinama jevrejski natpisi, svi oglasi, knjige i novine u jevrejskom jeziku i pismenima. On zapamti riječi i oznake, pa kako je već u školi ponešto jevrejski učio, mogaše već poslije nekoliko dana da se bar donekle sporazumi sa svojim prijateljima. Djed, bijaše mu ime Jehuda, pokloni mu nekoliko takovih odijela kakva se tamo nose; gospodja Lea dade mu laneno rublje, a njegovi mali prijatelji, Levi i Jichak, dadoše mu još neke potrebne i nepotrebne sitnice. Otac tih dječaka, Moše reče: »Ja ću ti dati poklon onda, kad postaneš mladićem.«

Petkom bi ulice oživjele još i više. Na trgu se komešalo, jurilo i vikalo. Poslije podne bi se čistile ulice. U predvečerje čuli bi se otegnuti zvuci roga, pa bi se dućani zatvarali. Emanuel bi tom prilikom obukao svoje prazničke haljine i pošao sa svojim gostoprincima u hram. Hram se blistao i sjao od velike množine zlata i dragog kamenja. »Aron=hakodeš«¹ bješe iz čista mramora i skupocjenog drveta. Stotine svijeća rasprostirahu svijetlost, pa bijaše vidno kao po danu, Hram je bio pun puncat. Vrlo

¹ zavjetna škrinja.

svečana služba Božja bijaše Emanuelu potpuno nepoznata. Molitve su bile drugačije, a obredi se razlikovahu mnogo od onih u njegovoj domovini. Kad bi se svršila služba, djed i otac blagoslovlili su dječake pa i njega.

Poslije nekoliko sedmica mogao je Emanuel već da priča o svojoj sudbini. U to je vrijeme nešto više saznao o mjestu, u kome sada boravi. U cijeloj zemlji žive Jevreji. To su onih deset plemena Izraelaca, koje je jednom asirski kralj Salmanasar odveo u ropstvo, i o kojima se od onda mislilo, da su nestala. Zemljoradnja, obrt, znanost i umjetnost cvatu, a gradovi njihovi i sela bogata su. Oni služe Gospodu prema propisu i slave ime njegovo u divnim hramovima. I tako žive oni nepoznati drugom svijetu. Ratovi, koji bijesne po ostalim dijelovima svijeta, njih ne uznemiruju. Ne može ni jedan tuđi pljačkaški narod da ih podjarmi, da ih unesreći. Rijeka, koja valja kamenje, Sambatjon, ograđuje ih od svijeta. Nitko živ ne može da prijedje preko nje. U petak na večer, kad započinje Sabat, miruje rijeka, ali onda plamte na njenim obalama visoki plamenovi pa joj se ne može nitko da približi. Poslije zalaska sunčevog nestaju plamenovi, a kamene ploče se valjaju dalje.

I mnogo stotina milja udaljeno, tamo gdje su rudnici zlata i goleme, nepregledne šume, buči neprijazno more. Ono baca šumne talase, a gotovo uvijek ga pokrivaju

guste magle. Nijedna ladja ne može da plovi po njemu.

Tako žive tih deset plemena u miru, dok ne svane dan, kad će ih Gospod opet da sjedini s njihovom braćom. U gustim šumama, koje se protežu do vrhova planina, živi jedno planinsko pleme, koje je podložno Jevrejima, ali ipak često navaljuje na plodne doline i pljačka. Zbog toga mora muška omladina, i ako im ne prijete spoljašnji neprijatelj, da se vježba u ratnoj vještini i da bude uvijek spremna na borbu protiv tome razbojničkom narodu. Tako jevrejski narod ne može da omlitavi, i ako je odijeljen od svijeta, i stoga cijene tjelesnu vježbu i junaštva.

Tako mu pričahu njegovi prijatelji.

Teška srca spoznade, da će samo čudo moći da ga vrati roditeljima, jer nije čak ni znao, u kome se dijelu zemlje nalazi. Djed ga tješio. Tako isto kako ga Božja ruka dovela amo, vratit će ga domu, ako je to po svetoj volji Božjoj.

Emanuel življaše već tri mjeseca u toj zemlji pa nauči jezik potpuno.

Izjutra, jedne subote po službi Božjoj, reče on starome gospodinu: »Sad već umijem da govorim jevrejski pa hoću da radim. Za sve dobro, što mi učini, gospodine, mnogo ti hvala, ali ja želim, da se pokažem dostojnim tvoje dobrote.«

Starac se nasmiješi pa zapita: »A što želiš da radiš?«

»Htio bih da izradjujem stvari iz finoga drveta. Dozvoli, da postanem stolar, koji pravi lijepe ormare i umjetničko izradjene stolove.«

»Neka bude, kako želiš.«

Slijedećega dana odvede ga starac k dobrome majstoru a Emanuel se s mnogo oduševljenja dade na posao. Tu mu je koristilo mnogo, što je već i kod svoga oca upoznao rad u drvetu. On je poznavao žile stabalja i umio je tačno da razlikuje, koja su stabla dobra za obdjelavanje, a koja ne valjaju.

Kod svojih prijatelja osjećaše se on kao kod rodjenih. Sada, kad je potpuno vladao jevrejskim govorom, učio svoje mlade prijatelje latinska pismena, pa se radovao kad je vidio, gdje oni pišu pismom njegove daleke domovine.

Učio je već tri godine.

Iz dječaka se razvio mladić. On bijaše velik, a imadjaše muževan lik. — Jednoga dana pozove ga gazda u svoju sobu i reče: »Emanuele, ima već tri godine, kako ti kod mene vrijedno radiš. Bio sam s tobom uvijek zadovoljan. Ti postade vješt stolar pa ne ćeš više da budeš naučnik. Ali prije no što postaneš pomoćnik, hoću da te pošljem na putovanje. Nestade nam drva, pa mora da nabavimo nove cedrovine iz šume Aruza. Ta se šuma prostire na granici naše države tik do mora. Poslat ću

jednu karavanu, koju ćeš ti da pratiš. Morat ćeš se sjećati toga putovanja, jer te ono vodi kroz našu cijelu državu.

Emanuel se zahvali, ugodno iznenadjen, svome dobrom majstoru, pa po svršetku posla požuri svojim prijateljima, da i njima javi svoju sreću. Cijela ga porodica slušaše pažljivo. Sin starješine Moše reče uz smiješak: »Sad si pomoćnik pa ću da ti dam svoj poklon.« On donese jednu sablju. Držak te sablje bijaše bogato ukrašen. »Pošto si muž, nosit ćeš oružje. Ponesi ovu sablju, da se braniš od divljih ljudi planina, koji žive u šumi Aruza. Ratnici će da prate vašu karavanu, pridruži im se.«

Emanuel sjajna oka primi sablju i zamahne njome po uzduhu: »Bit ćeš zadovoljan sa mnom, gospodine.«

Karavana se sastojala od dvadeset drvosjeća, dvadeset ratnika i Emanuela. Deve im bijahu hitre, pa stoga napredovahu brzo. Emanuel se radovao živahnim i lijepim gradovima i selima, dražesnom kraju pun polja, gajeva i širokih rijeka. Svagdje ih pozdravljahu! »Šalom alehem« »Mir s vama!«

Poslije desetodnevnog putovanja pokazaše se na obzoru neke crne prilike, slične oblacima, to bijahu vrhovi visokih gora. Vodja ratnika pozove Emanuela sebi: »Sad stižemo u posljednje selo. Poslije njega postaje put pust i tegoban. Približit ćemo se Sambatjonu i ići uz njegove obale do njegova utoka u more. Sabat ćemo provesti u odmoru

na njegovim obalama do svitanja slijedećeg dana, a poslije idemo u šumu Aruza. Tada će drvosječe započeti svoj posao, a mi ćemo lutati po okolini, da sprečimo napadaje divljaka. Deve ćemo do našega povratka skloniti u selo. « U selu kupe mazge pa ih natovare svim onim, što će muževima da treba za vrijeme njihova boravka od nekoliko nedjelja. Bistrih izvora bijaše tu u velikoj množini. U petak poslije podne čuše buku Sambatjona mnogo prije, no šta ga ugledaše. Emanuel uzdrhta ispočetka, ali se ubrzo umiri i podje sa svojim prijateljima. Pred njima ležaše ta strašna rijeka, u njoj se strelovitom brzinom valjahu komadine pećina i manje kamenje uz lom, šum i praskanje, koje zaglušivaše. Društvo je u nijemu ćutanju posmatralo taj prizor pa poslije razapelo svoje šatore. Kad sve urediše, uputiše se opet na obalu rijeke. Vrhovi pećina, vršci drveća kupahu se u rumenim zracima sunca sa zapada. Najednom presta lomljava i buka Sambatjona. Nasta mrtva tišina, rijeka mirovaše. U njezinu koritu ležaše kamenje i pijesak, kao i u koritu drugih rijeka, kad naglo presahnu, ali se na suprotnoj strani pojaviše kao krv rumeni i žuti plamenovi. Jezici tih plamenova dizahu se i savijahu na sve strane tako, da se nijedno živo biće ne bi moglo da približi.

Ljudi se povратиše u svoje šatore. Poslije službe Bogu večeraše i legoše, da se odmaraju, jer bijahu vrlo umorni.

Cedrova šuma pružila se mnogo milja unaokolo. Najviša drveta stajahu na rubu šume pokraj mora, pa četa podje druge nedjelje, da obori neka stabla, koja se isticahu svojom visinom. Ljudi su marljivo radili. Divlji planinski narod nije ih uznemirivao. Budući da su vojnici vrlo budno pazili, ne mogoše da navale iznenada pa se maloje četi miroljubivo približavahu samo žene i djeca urođenika moleći hljeba i voća.

Dodjoše ljudi na ivicu šume. Emanuel se divio visokim cedrovima, koji kupahu svoje vrhove u oblacima. Radnici označivahu drveta, koja će da sijeku. Poglavica ratnika, koji bijaše vrlo odan Emanuelu pozove ga: »Hajde da podjemo k moru, pokazat ću ti mnoge neobične stvari.«

Oni se upute prema zapadu. Najednom se uz bučni prasak Sambatjona začuje još neki šum. Šuma postade rijedja. Emanuel koračaše hitro, a stari ratnik slijedio je sporim koracima. Zadnja stabla zaostaše za njim, kad on zadivljen stade. Pred njim se pružalo more, čiji je šum čuo još prije jednoga sata. Voda i nebo slijevalo se u neku maglovitu cjelinu, golemi valovi okrunjeni bijelom pjenom kreću u svim smjerovima, dok ih ne preplave drugi valovi. Sambatjon izlijeva svoje kamenje neprestano u more, a ono na tome mjestu bez stanka ključa i buči. Stari ratnik posmatraše more ozbiljna

pogleda. Poslije nekoliko trenutaka reče: »Emanuele, treba da se vratimo!«

»Molim, ostanimo još malo da uživamo u tom veličanstvenom prizoru.«

»Ne, sinko, more je danas neobično. Dodji, u našem skloništu sve ću da ti objasnim.«

On podje, a Emanuel nerado za njim.

Četvrta glava.

Prije zalaska sunčevog stigoše k svojim drugovima. Bijaše prazničko večer. Kad se ljudi poslije večere smjestiše na svojim ležajima, reče vodja: »Izgleda da se napunilo već stoljeće. More bjesni, i ako je vrijeme mirno.« Stariji ljudi se uozbilje, mlađji gledahu začudjeno, a Emanuel upita: »Gospodine, molim te, objasni nam svoje riječi!« Starac kimne: »U oceanu živi Levijatan, neman, koja je tako velika kao to more. On leži nepomično savijen u krug, a ždrijelo mu je otvoreno. Kad ogladni, loče vodu, u kojoj su kitovi i morski psi. Ladje, koje nesrećom zapanu u taj vrtlog, osudjene su bezuvjetno na propast. Levijatan leži nepomično, ali se svakog stoljeća okrene jedamput oko sebe, a onda bjesni i ključa more, kao da ga šiba najbjesnija bura. Danas su, i ako vrijeme bješe mirno, valovi bučili

tako divlje i ljutito, kao da ih neka strašna, nesavla-
diva unutrašnja moć uzbudjuje. Stoljeće je minulo.
Levijatan se miče.« Ljudi slušahu bez daha, a jedan
promumlja: »Volio bih da smo daleko udaljeni od
mora.« Izgledaše, da je ta želja njih sve obuzela, jer
odlučiše, da će da rade i pri mjesečini samo da svrše
za dva dana posao. Emanuel riješi, da će sutra da ponovi
šetnju, kako bi se još jednom mogao da divi krasoti i ve-
ličanstvu mora. Kad je svanulo slijedeće jutro, saopći on
poglavici svoju želju. »Dobro, ti si mlad i odvažan čovjek.
Samo pazi, da se suviše ne približiš vodi, jer može da
se najednom podigne talas, koji će da te zahvati, baci
u vodu i proguta.« Emanuel obeća da će biti na oprezu,
uze nešto jela i pila i podje. Sunce je rastjeralo maglu
i obasjalo more, koje je ležalo zlatno i mirno kao ogledalo.
Samo tamo, gdje se Sambatjon ruši u more, ono siče
i ključa pa je pokriveno pjenom bijelom kao mlijeko.
Na obali se diže visok greben, koji Emanuel juče i nije
zapazio. On se pruži u daljinu, dokle je sizao pogled
mladićev i bješe dosta pravilno obasut nekim kvrgastim
izraslinama. Emanuel zaboravi savjete svoga starog
prijatelja, pa se s prilično naprezanja popne na glatku
liticu. Poče da istražuje rese, koje su bile iz neke kožne
tvari, koju on nije poznavao. Tada se obazre sa svoga
visokog sjedišta. Iza njega šuma, visoka drveća i Sam-

batjon, a pred njim to nepregledno more, koje sja i blista na suncu. To bješe tako uzvišen prizor, da se ne može da opiše.

Najednom se pričini Emanuelu, da se miče tlo pod njegovim nogama. On se preplašeno digne, ali se najednom tobožnji greben uspravi kao kula u vis, more poče da šumi i da diže valove, a on se morao čvrsto prihvatiti rese, jer bi inače odletio u more. Emanuela za čas okružiše pjenušavi valovi, a zemlja sa svojim gorama i šumama ostade u daljini. Što on smatraše, da je samo predgorje, pružalo se i širilo sve do obzorja. Najednom bude Emanuelu jasno, da on stoji na Levi-jatanu, a resa za koju se on drži, da je možda samo dlaka na tijelu te nemani. Ako se ta dlaka spusti u dubinu onda je on izgubljen bez ikakve nade na spas. S nevjerovatnom brzinom kružila je neman u moru pjene. Zemlji ni traga više. Oko mladića, dokle mu dopiraše pogled, samo voda; nad njim oblaci, koji se viju tolikom brzinom, kolikom njega vuče voda. Činilo se Emanuelu, da su prošli mnogi sati, otkako se nalazi na Levijatanu. Ruke mu se umoriše pa mu sine i misao, da pusti svoj podupirač, resu, kako bi smrt dovršila njegove muke. Tu mu padne pogled na torbicu s hranom, koja mu bijaše oko pasa. Jednom rukom izvadi vrč s vinom, gutne dobar gutalj, pa osjeti da je osnažen.

Vrijeme posta loše. Strahovita bura lomila je uzduh, pljusak se spustio, valovi se dizali tako visoko, da nije ni koraka vidio pred sobom. Tada se pričini bijednome mladiću, da se ledja spuštaju u dubinu. On izgubi nadu na spasenje. Sad se Levijatan još jednom uspravi pa se onda tako naglo spusti u more, da Emanuel izgubi svoj podupiranj, a udarac bijaše toliko jak, da on poleti kroz bučne valove. Pade na nešto tvrdo pa izgubi svijest. Ali ga brzo dovede svijesti bura, koja je zavijala i kiša, koja mu je šibala tijelo. Diže se bolnih udova. Njime prostruji osjećaj zadovoljstva i sreće, jer bijaše na kopnu, a divlje more bijaše iza njega. Podje obalom teturajući. Kroz pljusak vidje on obrise kuća pa podje prema njima, da potraži tamo sklonište, no udovi mu otkazaše službu. Noge ne mogoše više da ga nose, a on se sruši stenjući.

U tom trenutku osjeti, kako ga netko uhvatio za ruku. Podiže glavu pa sa neopisivim iznenadjenjem u očima opazi svoga starog prijatelja, pokućara, pred sobom.

»Digni se, pa se nasloni na me!«

On dovede mladića do najbliže ribarske kolibe, u kojoj je radila starica dobroćudna izgleda. Starac joj reče nekoliko riječi govorom, koji Emanuel nije poznao. Ona kimne pa podje brzim korakom k ognjištu. Za

čas skuha čaj. Medjutim je starac pomogao Emanuelu da se svuče i da legne u krevet. Kad je spašenik ispio čaj, reče mu njegov prijatelj: »Spavaj s mirom. Sutra ćemo o daljemu da razgovaramo.« Već u polusnu promrmlja Emanuel: »Dobro, ali nemojte opet da nestanete prije, no što uzmognem da vam zahvalim.«

Slijedećega jutra obasja sunce odaju prijatnim sjajem. Emanuel ustade osvježen, ali ga bôni udovi i kvрге po tijelu potsjetiše, kako ga grubo dočeka kopno, koje ga spasilo. Na stolici ležahu haljine za nj spremljene. To ne bijahu onakve, kakove je već više godina nosio, no bijahu načinjene po kroju, kakove je nosio u djetinjstvu. Pokućar, koji vidje radost u sjajnom pogledu mladića, reče: »Jest, sad si opet u domaćemu kraju pa ćeš doskora uz pomoć Božju da ugledaš roditelje.« Emanuel klikne od radosti. Pokućar nastavi: »Ne mogu da ti dam ni deve, ni konja. Evo ti desetak. To ti je dovoljno za trošak na putu. Ali slušaj moje riječi. To je već drugi put, što te spasoh. Čuvaj se, da te tvoja luda smjelost ne dovede u treću životnu pogibao, jer me ti više ne ćeš vidjeti.«

»Kako da vam se zahvalim?«

»Neka ti sjećanje na prošlost bude dobrim vodičem u životu. Zbogom!«

Emanuel ga zadrži: »Dragi gospodine, vi ste vrlo moćni. Možete li vi mojim prijateljima s druge strane Sambatjona javiti moj udes i reći im, da im se zahvaljujem, i da ću ih uvijek blagosivati?«

Starac se nasmiješi: »Tvoje ću pozdrave tačno da izručim.« On dade mladiću ruku, pa polako ode iz sobe.

Kako nestade Emanuela, nesta njegovim roditeljima i sunca. Bol njihov ne utiša ni s vremenom, on postaje jaše sve jači. Da su mogli naći tijelo utopljenikovo pa ga pokopati prema pobožnim običajima, roditelji bi se lakše pokorili svome udesu. Ali kako ne htjedoše, ne mogoše da vjeruju, da je to živahno dijete zaista poginulo, i ako im je razum govorio, da je moralo da umre u valovima. Taj jad uništavaše majku upravo vidljivo. Ta lijepa i zdrava žena propadaše, sva je snaga ostavljala. Teškom mukom držala se na nogama. Njen muž, koji ne mogaše da je utješi, s bolom je vidio, kako se sve više približuje čas, kad ona ne će moći da ostavi postelju, a onda — onda ne će imati više ni žene.

Polu godine po prilici iza toga nesrećnog slučaja približavaše se Pesah. Otac izvadi iz sanduka pehare za seder, da ih očisti, kad najednom poviče. Njegova se

žena preplašeno uspravi u postelji, iz koje već dosta dugo ne ustaješe. On pohita k njoj i usklikne: »Naš Emanuel živi!« Ona ga gledala ukočeno. On nastavi: »Pokućar, koji dađe Emanuelu ovu knjigu, reće: »Ona će s tobom rasti, tako da ćeš poslije u njoj da uzmoćneš ćitati.« On pokaza svojoj ženi knjigu, koja se u toj polovini godine vidljivo uvećala. Ona je uze drhtavom rukom i otvori je. Tada pred njom zablistaše zlatna slova blagoslova:

»Hvaljen da si Vjećni, Bože naš, kralju svijeta, koji u svojoj silnoj dobroti stvaraš dobro!«

Žena spusti glavu i zaplaće, a muž reće veselim glasom: »Da naše dijete ne živi više, ne bi ni ova knjiga narasla.«

Njegova ga žena prekine: »Dragi mužu, iz ovoga ćuda i divnoga blagoslova crpem nadu. Ne smijemo da sumnjamo u Božju dobrotu, već moramo da čekamo, strpljivo, dok nam se ne vrati naše dijete.«

I od toga trenutka sinu tiha nada u srcima roditelja. Majka se osnaži i posta zdrava kao i prije. Kad bi knjigu posmatrali iza dužeg vremena, opazili bi, da je narasla. Sad govorahu o svome sinu, kao da je pošao na daleko putovanje s kojega se mora da vrati. —

Po peti put od dana kako nestade Emanuel priblićavao se Pesah. Dan prije Pesaha Salamon ne idjaše

ni u šumu ni u grad, jer bijaše kod kuće i suviše posla. Pomogao je, da se ukloni homec¹, uredio i ukvasio sobu i spremio »haroses«.² To bijaše prije dužnost njegova sina, koji nije kod toga prijatnog posla zaboravljao ni sebe. Tada uze dvije hagade iz škrinje i reče uzdahnuvši: »Kad li ćemo opet da upotrijebimo i hagadu našega sina?«

Njegova se žena osmjehnu. »Dragi muže, mi treba da budemo strpljivi, i da s povjerenjem očekujemo njegov povratak.«

Roditelji sjedjahu upravo kod ručka, kad se napolju začuše hitri koraci. Vrata se naglo otvore, a jedan vitki mladić uleti u sobu kao bura.

»Oče! Majko!« reče on i požuri k svojim roditeljima. Majka pritište ruke na grudi i probljedi, otac skoči i nasloni se na sto. Emanuel im se približi i oboje ih zagrlji. Tada presta očaranost, koja ih obuze u prvi mah. Suze radosnice blistahu po licu srećnih roditelja. Oni su neprestano grlili svoje dijete. On morade da sjedne između njih, a oni ga držahu za ruke, kao da se boje, da će im i opet nestati. Tada započe otac: »Kako si mogao da nas ostaviš, i da nam se tako

¹ posudje u kome se gotovi jelo s kvascem i sve što je od kvasca.

² smjesa od jabuka i oraha za seder.

dugo ne vratiš? Zar nisi mislio na bol, koji si nam time nanio?»

»Dragi roditelji, to ne bijaše moja krivica. Čujte moju pripovijest.« — I on pričaše začudjenim roditeljima sve one čudne događaje, koje je proživio. Kad govoraše o tajanstvenom pokućaru, koji mu dvaput spase život osvanuvši u pravi čas, da mu pomogne, reče otac: »Njemu zahvaljujemo i naše vjerovanje, da si još živ. Bez toga bila bi tvoja majka umrla od jada i tuge.« On izvadi i pokaza mu knjižicu, koja je postala većom.

»Dragi roditelji, želim da to sve ispravim. Znajite da nisam potratio svoje godine. Postadoh stolarem pa umijem pokućstvo umjetnički da izradim. Otac ne će više da se muči, moje će mlade ruke da vas hrane. Oprostite mi samo brigu i jad, koji vam zadadoh svojom nepromišljenom smjelošću.«

Mjesto odgovora poljubiše ga roditelji.

»Ne bih mogao da se utješim zbog brige, što je zadah svojim nestankom onoj miloj porodici, mome majstoru i svim prijateljima svojim tamo prijeko, da nije stari pokućar obećao, da će im izručiti moje pozdrave i pričati o mojoj sudbini. Taj čovjek drži zadanu riječ. Boli me samo, što ne ću nikad više da vidim svoje prijatelje. Ja čak ni ne znam, u kom dijelu svijeta leži njihova zemlja, ali ću dati da im se čita sutra

»Mišeberah.«¹ To ću da činim svake godine na prvi dan Pesaha, dogod živim.

Emanuel ostade kod svojih roditelja i započe odmah da radi! Dobro mu posluži znanje, što ga je stekao. On uvede divne nove oblike, koje je naučio od svoga gospodara za ormare, stolove, stolice i slične stvari. Najuglednija gospoda naručivahu kod njega pokućstvo, da ukrase svoje domove. — Samo je Emanuel izgubio svoju ludu smjelost, jer ne htjede da još jednom dovede Božju dobrotu u iskušenje. Sad bijahu njegovi roditelji zadovoljni s njime, bijahu srećni i veseli, pa ako nisu umrli, žive još i danas.

Prev. R. Lerinc.

¹ Blagoslov poslije čitanja Tore.

Sadržaj:

Kako je Adamu poklonjena vatra	5
Pastir Mojsija	8
Opkoljeni grad	10
Solomun i starica	16
Tamovo putovanje	24
Ami i Ruhama	38
Kroz zemaljsku kuglu	57

Ispravci.

Strana	19	4 redak	umjesto	srco	čitaj	srce
"	20	25	"	"	sdačno	" srdačno
"	38	1	"	"	Jakob Levy	" Heinrich Reuss
"	53	13	"	"	dvoranus	" dvoranu
"	"	16	"	"	mo	" smo
"	55	8	"	"	imao	" imao je
"	60	19	"	"	drahu	" derahu
"	60	20	"	"	slavlje	" slavlju
"	"	22	"	"	zakljinjahn	" zaklinjahu
"	70	3	"	"	kandžama	" pandžama
"	"	10	"	"	molja	" mrlja
"	78	12	"	"	rodjenih	" rodjaka
"	79	10	"	"	brani	" braniš

